GARCÍA MÁRQUEZ

Cronica unei morți anunțate

editura rao

Zborul iubirii
te poartă spre culmi.

GIL VICENTE

ÎN ZIUA în care avea să fie omorît, Santiago Nasar se sculă în zori la cinci şi jumătate, pentru a aştepta vaporul cu care sosea episcopul. Visase că străbătea o pădure de ficuşi uriaşi unde se cernea o burniţă fină şi, preţ de o clipă, a fost fericit în vis, dar deşteptîndu-se se simţi stropit de găinaţ din cap pînă în picioare. „Întotdeauna visa copaci“, îmi spuse Plácida Linero, maică-sa, evocînd, douăzecişişapte de ani mai tîrziu, amănuntele acelei zile nefericite de luni. „Cu o săptămînă înainte visase că era singur într-un avion de staniol care zbura fără

să se izbească printre migdali", îmi spuse. Avea o faimă temeinic cîştigată de tălmăcitoare fără greş a viselor altora, dacă îi erau povestite pe inima goală, însă nu desluşise nici un semn rău în cele două vise ale fiului ei, şi nici în celelalte, tot cu copaci, pe care el i le povestise în diminețile de dinaintea morții.

Nici Santiago Nasar nu luă visul ca pe o prevestire. Dormise puțin şi prost, fără să-şi mai scoată hainele, şi se trezi cu durere de cap şi cu un gust de cocleală în cerul gurii, pe care le-a pus fireşte pe seama chefului de la nunta ce se prelungise pînă după miezul nopții. Nenumăratele persoane întîlnite pe drum de cînd plecase de acasă la şase şi cinci şi pînă ce fusese înjunghiat ca un porc, un ceas mai tîrziu, şi-l aduceau aminte puțin adormit dar bine dispus, spunîndu-le tuturor, ca din întîmplare, că era o zi minunată. Nimeni nu era sigur dacă nu cumva se referea la starea vremii. Mulți

erau de aceeași părere, amintindu-și că era o dimineață strălucitoare, cu o briză dinspre mare ce adia printre plantațiile de bananieri, cum era de așteptat într-un februarie frumos din epoca aceea. Însă majoritatea susținea că era un timp funest, cu un cer tulbure și apăsător, cu un miros pătrunzător de apă stătută și că în clipa nenorocirii cădea o ploaie măruntă ca cea văzută de Santiago Nasar în pădurea din vis. Eu încercam să-mi vin în fire după petrecerea de nuntă în poala divină a Mariei Alejandrina Cervantes, și abia dacă m-a trezit dangătul clopotelor sunînd alarma, căci eu am crezut că băteau în onoarea episcopului.

Santiago Nasar își puse o pereche de pantaloni și o cămașă de in alb, ambele neapretate, la fel cu cele pe care le îmbrăcase cu o zi înainte la nuntă. Erau haine de sărbătoare. De n-ar fi fost din pricina sosirii episcopului, și-ar fi pus costumul kaki și cizmele de călărit cu

care se ducea în fiecare luni la *Divinul Chip*, ferma moştenită de la tatăl lui şi pe care el o administra cu nespusă pricepere, deşi fără prea mult succes. La pădure purta la brîu un Magnum 357, ale cărui gloanţe blindate, aşa cum spunea el, puteau omorî un cal spintecîndu-l în două. În sezonul de potîrnichi îşi lua şi uneltele de vînătoare. Mai avea în dulap o puşcă Malincher Shönauer 30.06, una Holland Magnum 300, o Hornet 22 cu lunetă cu ţeavă dublă şi o carabină Winchester cu repetiţie. Întotdeauna dormea ca părintele lui, cu arma ascunsă în faţa de pernă, dar în ziua aceea, înainte de a pleca de acasă, îi scosese gloanţele şi o pusese în sertarul de la noptieră. „Niciodată n-o lăsa încărcată“, îmi spuse maică-sa. Eu o ştiam, şi mai ştiam şi că păstra armele într-un loc şi ascundea muniţia în altul, foarte depărtat, astfel ca nimeni să nu cedeze ispitei de a le

încărca în casă. Era un obicei înțelept impus de către tatăl lui din dimineața aceea cînd o slujnică a scuturat perna ca să-i scoată fața și pistolul s-a descărcat izbindu-se de pardoseală, iar glonțul distruse dulapul din cameră, străbătu peretele salonului, țîșni cu un zgomot ca pe cîmpul de luptă prin sufrageria casei vecine și făcu praf un sfînt de ghips în mărime naturală de pe altarul cel mare al bisericii, în celălalt capăt al pieții. Santiago Nasar, pe atunci copil mic, n-a uitat în veci incidentul acela care i-a fost învățătură de minte.

Ultima imagine pe care maică-sa o păstra despre el a fost trecerea-i grăbită prin dormitor. O trezise cînd se străduia să găsească pe dibuite o aspirină în dulăpiorul cu medicamente din baie, și ea a aprins lumina și l-a văzut ivindu-se în prag cu paharul de apă în mînă, cum avea să și-l amintească pentru totdeauna.

Santiago Nasar i-a povestit atunci visul, dar ea n-a luat aminte la copaci.

– Toate visele cu păsări înseamnă sănătate de fier, zise.

Îl văzuse din acelaşi hamac şi din aceeaşi poziţie în care am găsit-o eu, vlăguită în ultimele tresăriri ale bătrîneţii, cînd m-am întors în satul acela uitat, încercînd să recompun din atîtea cioburi împrăştiate oglinda spartă a memoriei. Abia dacă mai desluşea formele în plină lumină şi avea frunze tămăduitoare la tîmple împotriva durerii de cap eterne pe care i-o lăsase fiul ei trecînd ultima oară prin dormitor. Stătea pe o parte, ţinîndu-se de sforile de la capul hamacului pentru a încerca să se ridice, şi în penumbră stăruia mirosul de cristelniţă, acelaşi care mă descumpănise şi în dimineaţa crimei.

Abia am apărut în pragul uşii că m-a şi confundat cu amintirea lui Santiago Nasar. „Stătea acolo“, îmi zise. „Avea

costumul de in alb spălat doar cu apă, pentru că avea pielea atît de gingașă că nu suporta foșnetul apretului." A rămas un lung răstimp în hamac, mestecînd semințe de cardamon, pînă cînd i s-a destrămat iluzia că i se întorsese feciorul. Atunci suspină: „A fost bărbatul vieții mele."

Eu l-am văzut în memoria ei. Împlinise douăzeci și unu de ani în ultima săptămînă a lui ianuarie, era zvelt și palid și avea pleoapele arabe și părul cîrlionțat al părintelui său. Era unicul copil al unei perechi căsătorite de conveniență, care n-a cunoscut nici o clipă de fericire, însă el părea fericit cu tatăl lui pînă acesta a murit subit, cu trei ani mai înainte, și a continuat să pară la fel cu mama-i singuratică, pînă în lunea morții lui. De la ea a moștenit instinctul. De la tatăl lui deprinsese din fragedă vîrstă mînuirea armelor de foc, dragostea pentru cai și dresarea șoimilor de

vînătoare, şi tot de la el învăţase şi marile virtuţi ale curajului şi prudenţei. Între ei vorbeau în arabă, dar nu şi de faţă cu Plácida Linero, ca să nu se simtă exclusă. N-au fost văzuţi niciodată în sat purtînd vreo armă, şi singura dată cînd şi-au adus şoimii dresaţi a fost pentru o demonstraţie la un tîrg de binefacere. Moartea tatălui l-a obligat să se lase de învăţătură după terminarea şcolii secundare, pentru a se ocupa de ferma familiei. Prin propriile-i merite, Santiago Nasar era vesel şi paşnic, şi avea inima bună.

În ziua în care avea să fie omorît, maică-sa crezu că el încurcase data, văzîndu-l îmbrăcat în alb. „I-am adus aminte că era luni“, mi-a spus ea. Însă el o lămuri că se îmbrăcase în haine de sărbătoare pentru cazul în care ar avea prilejul să-i sărute inelul episcopului. Ea nu păru interesată defel.

– Nici măcar n-o să coboare de pe vapor, îi zise. O să schiţeze o binecuvîntare de obligaţie, ca întotdeauna, şi o să plece cum a venit. Urăşte satul ăsta.

Santiago Nasar ştia că era adevărat, dar fastul bisericesc exercita asupră-i o fascinaţie irezistibilă. „E ca la cinema“, îmi spusese odată. În schimb, tot ce o interesa pe maică-sa în legătură cu sosirea episcopului era ca pe feciorul ei să nu-l ude ploaia, căci îl auzise strănutînd în timp ce dormea. Îl sfătui să-şi ia o umbrelă, dar el îi făcu un semn de rămas bun cu mîna şi ieşi din cameră. A fost ultima oară cînd l-a văzut.

Victoria Guzmán, bucătăreasa, era convinsă că nu plouase deloc în ziua aceea, şi nici în toată luna februarie. „Dimpotrivă“, îmi spuse cînd m-am dus s-o văd, cu puţin timp înainte de moartea ei. „Soarele începea să dogorească mai devreme decît în august.“ Stătea şi spinteca trei iepuri pentru masa de prînz,

înconjurată de cîinii care gîfîiau întruna, cînd Santiago Nasar intră în bucătărie. „Întotdeauna se deștepta tras la față, ca după o noapte proastă“, își amintea fără urmă de afecțiune Victoria Guzmán. Divina Flor, fata ei, care tocmai începea să înflorească, îi servi lui Santiago Nasar o ceașcă mare de cafea fără zahăr cu o picătură de rachiu de trestie, ca în fiecare luni, spre a-l ajuta să-și vină în fire după corvoada de peste noapte. Bucătăria imensă, cu șopotul focului și găinile adormite pe stinghii, avea un aer tainic. Santiago Nasar mai mestecă o aspirină și se așeză să bea cu sorbituri domoale ceașca de cafea, gîndindu-se alene, fără a-și lua ochii de la cele două femei care scoteau măruntaiele iepurilor. În ciuda vîrstei, Victoria Guzmán arăta neschimbată. Fata, încă puțin cam sălbatică, părea sufocată de năvala simțurilor ce i se trezeau. Santiago Nasar o prinse de

încheietura mîinii cînd ea dădu să-i ia ceaşca goală.

– Ţi-a cam venit vremea să fii îmblînzită, îi zise.

Victoria Guzmán îi arătă cuţitul însîngerat.

– Dă-i drumul, albule, îi porunci grav. Cît trăiesc eu, n-ai să te atingi de ea.

Fusese sedusă de Ibrahim Nasar în floarea adolescenţei. Făcuse dragoste cu ea pe furiş ani în şir, prin grajdurile fermei, şi o luase acasă ca slujnică atunci cînd patima i se stinse. Divina Flor, care era fiica unui soţ mai recent, se ştia hărăzită patului tainic al lui Santiago Nasar, şi gîndul acesta îi stîrnea o nelinişte prematură. „Nu s-a mai născut bărbat ca el“, îmi spuse, acum grasă şi ofilită, înconjurată de copiii din alte legături de dragoste. „Era leit tatăl său“, îi răspunse Victoria Guzmán. „Un nemernic“. Însă nu şi-a putut înfrîna o tresărire de spaimă amintindu-şi oroarea

lui Santiago Nasar cînd ea smulsese cu putere măruntaiele unui iepure şi aruncase la cîini maţele aburinde.

– Nu fi barbară, îi zise el. Închipuieşte-ţi că ar fi o fiinţă omenească.

Victoria Guzmán avu nevoie de aproape douăzeci de ani ca să înţeleagă de ce un bărbat deprins să omoare animale neajutorate a simţit pe neaşteptate asemenea oroare. „Sfinte Dumnezeule, a exclamat înspăimîntată, deci toată povestea aceea a fost o prevestire!" Totuşi, adunase în ea atîta furie pînă în dimineaţa crimei, încît continuă să îndoape cîinii cu maţele de la ceilalţi iepuri, numai pentru a-i strica lui Santiago Nasar gustarea. Aşa stăteau lucrurile cînd întregul sat se trezi la urletul cutremurător al vaporului cu care sosea episcopul.

Casa era un fost depozit cu un singur etaj, cu pereţii din scînduri negeluite şi acoperiş de tablă în două ape, deasupra

căruia se roteau vulturii pîndind resturile din port. Fusese construit pe vremea cînd fluviul era atît de primitor, încît multe corăbii de pe mare şi chiar cîteva nave de cursă lungă se aventurau pînă aici prin mlaştinile estuarului. Cînd a venit Ibrahim Nasar odată cu ultimii arabi, la sfîrşitul războaielor civile, vasele de pe mare nu mai puteau ajunge acolo din pricina capriciilor fluviului, iar depozitul fusese părăsit. Ibrahim Nasar îl cumpără pe mai nimic pentru a deschide o prăvălie cu marfă de import pe care n-a deschis-o niciodată, şi numai cînd era în prag de însurătoare l-a transformat în casă de locuit. La parter făcu un salon bun la toate, şi în fundul curţii construi un grajd pentru patru cai, odăile servitorilor şi o bucătărie de vară cu ferestrele spre port pe unde pătrundea veşnic mirosul pestilenţial al apei. Singurul lucru pe care-l lăsă neatins a fost scara în spirală, salvată din cine ştie ce

naufragiu. La etaj, unde odinioară se aflau birourile vămii, făcu două dormitoare mari şi cinci cămăruţe pentru puzderia de copii pe care se gîndea să-i aibă şi ridică un balcon de lemn deasupra migdalilor din piaţă, unde Plácida Linero se aşeza în după-amiezile de martie să-şi aline singurătatea. În faţă păstră doar poarta principală şi mai făcu două ferestre mari, cu zăbrele strunjite. Păstră şi poarta din spate, înălţînd-o doar puţin pentru a putea trece călare şi folosi în continuare o parte din vechiul chei. Aceasta a fost întotdeauna poarta cea mai întrebuinţată, nu numai pentru că ducea direct la grajduri şi la bucătărie, ci şi fiindcă dădea în strada portului cel nou fără să mai fie nevoie să treci prin piaţă. Poarta din faţă, în afara ocaziilor sărbătoreşti, rămînea închisă şi zăvorîtă. Cu toate acestea acolo, şi nu la poarta din spate, îl aşteptau pe Santiago Nasar oamenii care aveau să-l omoare, şi pe

acolo a ieşit el ca să-l întîmpine pe episcop, chiar dacă pentru a ajunge în port trebuia să înconjoare toată casa.

Nimeni nu putea înțelege atîtea coincidențe funeste. Judecătorul de instrucție venit de la Riohacha le-a întrezărit pesemne, fără a se încumeta să le admită, căci din dosar reieşea limpede interesul lui de a da o explicație rațională. Poarta dinspre piață era pomenită de mai multe ori cu nume de roman-foileton: *Poarta fatală.* În realitate, singura explicație valabilă părea cea a Plácidei Linero, care răspunse la întrebare cu judecata-i de mamă: „Fiul meu nu ieşea niciodată pe poarta din spate îmbrăcat în haine de sărbătoare.“ Părea un adevăr atît de simplu, încît judecătorul l-a consemnat într-o notă marginală, dar fără să-l includă în rechizitoriu.

Victoria Guzmán, la rîndul ei, a fost categorică, răspunzînd că nici ea şi nici fata ei nu ştiau că Santiago Nasar era

aşteptat ca să fie omorît. Dar cu trecerea anilor, a ajuns să recunoască faptul că amîndouă ştiau ce se va întîmpla, atunci cînd el a intrat în bucătărie să-şi bea cafeaua. Le-o spusese o femeie care trecuse după ora cinci să ceară puţin lapte de pomană, dezvăluindu-i pe deasupra şi motivele şi locul unde îl aşteptau. „Nu l-am prevenit fiindcă am crezut că erau vorbe în vînt spuse la beţie“, mi-a zis. Totuşi, Divina Flor mi-a mărturisit într-o vizită făcută mai tîrziu, după ce maică-sa murise, că aceasta nu-i spusese nimic lui Santiago Nasar pentru că în străfundurile sufletului dorea să fie omorît. Cît despre ea, nu-l prevenise deoarece pe atunci nu era decît o copilă speriată, incapabilă să ia singură o hotărîre şi se înspăimîntase şi mai tare cînd el o prinsese de încheietură cu o mînă pe care o simţise îngheţată şi încremenită, ca o mînă de mort.

Santiago Nasar străbătu cu pași mari casa cufundată în penumbră, însoțit de urletele triumfale ale vaporului episcopului. Divina Flor i-o luă înainte spre a-i deschide poarta, încercînd să nu se lase ajunsă din urmă printre coliviile păsărilor adormite din sufragerie, printre mobilele de răchită și glastrele cu ferigi atîrnate în salon, dar cînd trase zăvorul de la poartă nu putu să se mai ferească de mîna ca o gheară de uliu răpitor. „Mi-a pus toată mîna între picioare“, îmi spuse Divina Flor. „Așa făcea mereu, ori de cîte ori mă găsea singură prin ungherele casei, dar în ziua aceea n-am simțit frica dintotdeauna, ci o poftă îngrozitoare să plîng.“ Se dădu la o parte să-l lase să iasă și, prin poarta întredeschisă, văzu migdalii din piață, ninși de strălucirea zorilor, dar n-a avut curajul să mai vadă nimic altceva. „Atunci încetă urletul vaporului și cocoșii prinseră să cînte“, îmi spuse.

„Era o larmă atît de mare, că nu puteai crede că erau atîţia cocoşi în sat, şi m-am gîndit că veneau alţii pe vaporul episcopului.“ Tot ce a putut face pentru bărbatul care n-avea să fie în veci al ei a fost să lase poarta fără zăvorul tras, nesocotind porunca Plácidei Linero, pentru ca el să poată intra iar în casă în caz de urgenţă. Cineva care n-a fost identificat niciodată vîrîse pe sub poartă un plic cu o hîrtie prin care Santiago Nasar era înştiinţat că îl aşteptau să-l omoare şi, pe deasupra i se dezvăluiau locul şi motivele, precum şi alte amănunte foarte exacte ale celor puse la cale. Mesajul era pe jos cînd Santiago Nasar ieşi din casă, dar el nu-l văzu, şi nu-l văzu nici Divina Flor, şi nu-l văzu nimeni pînă mult timp după ce crima fusese săvîrşită.

Bătuse de şase şi felinarele erau încă aprinse. Pe crengile migdalilor şi la cîteva balcoane mai atîrnau ghirlandele

multicolore de la nuntă, s-ar fi putut crede că fuseseră puse de curînd în cinstea episcopului. Dar piața pavată cu lespezi pînă la intrarea în biserică, unde se afla estrada muzicanților, părea un maidan cu sticle goale şi tot felul de resturi de la petrecerea populară. Cînd Santiago Nasar ieşi din casă, mai multă lume dădea fuga spre port, înnebunită de urletele vaporului.

Singurul local deschis pe atunci în piață era o lăptărie lîngă biserică, unde stăteau cei doi oameni care îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare. Clotilde Armenta, proprietara prăvăliei, a fost prima care l-a văzut în lumina zorilor şi a avut impresia că era înveşmîntat în poleială. „Părea deja o fantomă", îmi spuse. Oamenii care aveau să-l omoare adormiseră pe scaune, strîngînd în poală cuțitele înfăşurate în ziare şi Clotilde Armenta îşi ținu respirația ca să nu-i trezească.

Erau gemeni: Pedro şi Pablo Vicario. Aveau douăzeci şi patru de ani şi semănau atît de mult încît anevoie puteau fi deosebiţi: „Aveau căutătura încruntată, dar erau oameni de treabă“, glăsuia dosarul. Eu, care îi ştiam din şcoala primară, aş fi scris la fel. Mai purtau încă în dimineaţa aceea costumele de postav închise la culoare de la nuntă, prea groase şi ceremonioase pentru Caraibi, şi aveau aerul răvăşit după atîtea ceasuri de necumpătare, dar îşi împliniseră datoria de a se bărbieri. Cu toate că nu încetaseră să bea din ajunul petrecerii, după trei zile nu se îmbătaseră încă, ci păreau nişte lunatici treziţi brusc. Adormiseră odată cu cele dintîi raze ale răsăritului, după aproape trei ceasuri de aşteptare în prăvălia Clotildei Armenta, şi acela era primul lor somn de sîmbătă încoace. Abia dacă se deşteptaseră la cel dintîi urlet al vaporului, dar instinctul i-a trezit de-a binelea cînd Santiago Nasar

plecă de la el de acasă. Amîndoi înșfăcară atunci sulul de ziare și Pedro Vicario dădu să se ridice.

– Pentru numele lui Dumnezeu, șopti Clotilde Armenta. Lăsați-o pe mai tîrziu, chiar de ar fi numai din respect față de domnul episcop.

„A fost o inspirație de la Sfîntul Duh", repeta ea adesea. Într-adevăr, fusese o idee providențială, dar cu putere trecătoare. Auzind-o, gemenii Vicario căzură pe gînduri, iar cel care se ridicase se așeză din nou. Amîndoi îl urmăriră cu privirea pe Santiago Nasar cînd începu să traverseze piața. „Îl priveau mai curînd cu milă", spunea Clotilde Armenta. Copilele de la școala de maici traversară piața în momentul acela, tropăind în dezordine în uniformele lor de orfane.

Plácida Linero a avut dreptate: episcopul nu coborî de pe vapor. În port era puzderie de lume în afară de autorități și de copiii de școală și pretutindeni se

vedeau coşurile cu cocoşi îndopaţi pe care i le aduceau ca plocon episcopului, fiindcă ciorba din creste de cocoşi era mîncarea lui preferată. Pe chei zăceau atîtea stive de lemne, încît vaporul ar fi avut nevoie de cel puţin două ore ca să fie încărcat. Dar nu se opri. Apăru la cotitura fluviului, pufăind ca un balaur, şi atunci fanfara începu să interpreteze imnul episcopului şi cocoşii se puseră pe cîntat în coşuri şi-i stîrniră pe toţi ceilalţi din sat.

Pe vremea aceea, legendarele vase cu zbaturi alimentate cu lemne erau pe cale de dispariţie, şi puţinele care erau folosite încă nu mai aveau nici pianolă şi nici cabine pentru luna de miere şi abia dacă reuşeau să navigheze împotriva curentului. Însă acesta era nou şi avea două coşuri în loc de unul, cu steagul vopsit ca o banderolă de jur-împrejur, iar roata cu palete de la pupa îi da un avînt de vas maritim. Pe puntea superioară,

lîngă cabina căpitanului, se afla episcopul în sutană albă cu alaiul său de spanioli: „Era o vreme de Crăciun“, a spus sora mea Margot. După părerea ei, şuieratul vaporului slobozise un şuvoi de aburi sub presiune cînd a trecut prin dreptul portului şi i-a udat din cap pînă-n picioare pe cei care stăteau mai aproape de mal. A fost o iluzie efemeră: episcopul începu să facă semnul crucii în văzduh în fața mulțimii de pe chei şi apoi continuă să-l facă din obişnuință, fără intenție rea şi fără inspirație, pînă cînd vasul se pierdu din vedere şi rămase numai larma stîrnită de cocoşi.

Santiago Nasar avea toate motivele să se simtă dezamăgit. Contribuise cu mai multe legături de lemne la solicitarea publică a părintelui Carmen Amador şi, pe deasupra alesese el însuşi cocoşii cu crestele cele mai apetisante. A fost însă o supărare de moment. Sora mea Margot, care se afla cu el pe chei, îl găsi foarte

bine dispus şi cu mare chef să continue petrecerea, în ciuda faptului că aspirinele nu-i alinasară deloc durerea. „Nu părea răcit şi era cu gîndul numai la cît costase nunta," îmi spuse. Cristo Bedoya, care era împreună cu ei, dezvălui cifre care-i sporiră uimirea. Petrecuse cu Santiago Nasar şi cu mine pînă puţin înainte de patru, dar nu se dusese să doarmă la părinţii lui, ci rămăsese la taifas în casa bunicilor. Acolo făcu rost de numeroase date care-i lipseau spre a socoti cheltuielile petrecerii. Calculă că fuseseră sacrificaţi patruzeci de curcani şi unsprezece porci pentru oaspeţi, şi patru viţele pe care mirele a pus să le frigă pentru tot satul, în piaţa mare. Socoti că se consumaseră două sute cinci lăzi cu alcool de contrabandă şi aproape două mii de sticle cu rom de trestie care fuseseră împărţite mulţimii. N-a existat nici un singur om, sărman sau bogat, care să nu fi luat parte în vreun fel la petrecerea cea

mai zgomotoasă ce se văzuse vreodată în sat. Santiago Nasar visă cu voce tare.

– Aşa va fi la nunta mea, spuse. N-o să vă ajungă toată viaţa ca s-o puteţi povesti.

Sora mea simţi cum se aşterne o tăcere adîncă. Se gîndi iar la norocul Florei Miguel care se bucura de atîtea în viaţă şi pe deasupra îl va mai avea şi pe Santiago Nasar la Crăciunul din anul acesta. „Mi-am dat seama dintr-o dată că nu putea exista o partidă mai bună ca el, mi-a zis. Închipuieşte-ţi: frumos, cuminte, cu avere proprie la douăzeci şi unu de ani." Ea obişnuise să-l invite la noi acasă la micul dejun cînd aveam plăcinte cu manioc, iar mama le făcea chiar în dimineaţa aceea. Santiago Nasar acceptă cu entuziasm.

– Mă duc să-mi schimb hainele şi te ajung din urmă – spuse, şi-şi dădu seama că îşi uitase ceasul pe noptieră. Cît e ora?

Era şase şi douăzeci şi cinci. Santiago Nasar îl luă de braţ pe Cristo Bedoya şi o porniră către piaţă.

– Într-un sfert de oră sînt la tine acasă, îi spuse surorii mele.

Ea stărui să meargă împreună imediat, pentru că micul dejun era gata. „Era ciudat că insista aşa, îmi spuse Cristo Bedoya. Într-atît încît mi-a trecut prin cap uneori că Margot ştia deja că aveau să-l omoare şi vroia să-l ascundă la voi acasă.“ Totuşi, Santiago Nasar o convinse s-o ia înainte pînă ce el îşi punea hainele de călărit, fiindcă trebuia să se ducă devreme la *Divinul Chip* pentru a jugăni viţei. Se despărţi de ea cu acelaşi semn cu mîna cu care îşi luase rămas bun de la maică-sa şi se îndepărtă spre piaţă, ţinîndu-l de braţ pe Cristo Bedoya. A fost ultima oară cînd l-a văzut.

Mulţi din cei care se aflau în port ştiau că Santiago Nasar avea să fie omorît. Don Lázaro Aponte, colonel de

la academia militară, acum în rezervă, şi primar de unsprezece ani, îi adresă un salut cu degetele. „Aveam motivele mele bine întemeiate să cred că nu mai era nici o primejdie pentru el", îmi zise. Nici părintele Carmen Amador nu se nelinişti: „Cînd l-am văzut teafăr, am crezut că totul fusese o minciună", îmi zise. Nimeni nici măcar nu se întrebă dacă Santiago Nasar fusese prevenit, pentru că tuturor li se păru imposibil să nu fie.

În realitate, sora mea Margot era una din puţinele persoane care încă nu ştiau că aveau să-l omoare. „Dacă aş fi ştiut, l-aş fi luat acasă chiar de-ar fi trebuit să-l leg", declară judecătorului. Era ciudat că n-o ştia, dar era mult mai ciudat că nici mama n-o ştia, căci le afla pe toate înaintea tuturor din casă, în ciuda faptului că de ani de zile nu mai ieşea pe stradă, nici măcar pentru a se duce la biserică. Eu preţuiam virtutea aceasta a ei de cînd am început să mă scol devreme pentru a

merge la şcoală. O găseam aşa cum era pe atunci, palidă şi tăcută, măturînd curtea cu o mătură de nuiele în lumina cenuşie a răsăritului şi, între două sorbituri de cafea, îmi povestea ce se mai întîmplase pe lume în timp ce noi dormeam. Părea că are nişte fire de comunicare secretă cu ceilalţi oameni din sat, mai ales cu cei de vîrsta ei, şi uneori ne surprindea cu veşti anticipate pe care nu le-ar fi putut afla decît prin darul ghicitului. În dimineaţa aceea, totuşi, n-a simţit adierea tragediei care se urzea din zori de la ora trei. Terminase de măturat curtea şi cînd sora mea Margot a plecat să-l întîmpine pe episcop a lăsat-o măcinînd manioc pentru plăcinte. „Se auzeau cocoşii", obişnuia să spună mama evocînd ziua aceea. Însă niciodată n-a făcut legătura între larma din depărtare şi sosirea episcopului, ci a socotit că erau cele de pe urmă răbufniri ale petrecerii de la nuntă.

Casa noastră era departe de piaţa mare, într-o pădure de manglieri pe malul fluviului. Sora mea Margot se dusese în port de-a lungul ţărmului şi lumea era prea înfierbîntată de venirea episcopului ca să se mai ocupe de alte noutăţi. Aşezaseră bolnavii culcaţi în portaluri pentru a primi leacul Domnului, femeile ieşeau în fugă de prin curţi cu curcani şi purcei de lapte şi tot felul de bunătăţi, iar de pe malul celălalt soseau luntre împodobite cu flori. Însă după ce episcopul trecu fără să-şi pună piciorul pe pămînt, cealaltă noutate neluată în seamă izbucni, căpătînd proporţiile unui scandal. Atunci sora mea Margot a aflat-o de-a fir-a-păr şi în chip brutal: Angela Vicario, frumoasa fată care se cununase cu o zi în urmă, fusese adusă înapoi acasă la părinţi, fiindcă mirele descoperi că nu era fecioară. „Am simţit că eu eram cea care avea să moară“, mi-a spus sora mea. „Dar oricît

întorceau povestea şi pe faţă şi pe dos, nimeni nu mă putea lămuri cum de bietul Santiago Nasar a ajuns pînă la urmă să fie amestecat într-o astfel de tărăşenie." Tot ce se ştia cu siguranţă era că fraţii Angelei Vicario stăteau şi-l aşteptau ca să-l omoare.

Sora mea se întoarse acasă muşcîndu-şi buzele ca să nu plîngă. O găsi pe mama în sufragerie, cu rochia de sărbătoare cu flori albastre pe care şi-o pusese pentru cazul că episcopul ar trece să ne dea binecuvîntarea, cîntînd fadoul despre dragostea invizibilă în timp ce aranja masa. Sora mea observă că pusese un tacîm în plus.

– E pentru Santiago Nasar, îi zise mama. Am aflat că l-ai poftit la gustare.

– Ia-l de aici, spuse sora mea.

Atunci i-a povestit. „Dar a fost ca şi cum ar fi ştiut-o deja", îmi spuse. „S-a întîmplat ca totdeauna, începi să-i povesteşti ceva şi înainte de a ajunge la jumă-

tate ea ştie cum se sfîrşeşte." Vestea aceea cumplită era un mister de nedezlegat pentru mama. Lui Santiago Nasar îi puseseră numele acesta după numele ei şi în afară de faptul că îi era naşă de botez mai era şi rudă de sînge cu Pura Vicario, mama miresei adusă înapoi. Totuşi nici n-apucase să asculte bine vestea că îşi şi pusese pantofii cu toc şi mantila de mers la biserică pe care le mai folosea pe atunci numai pentru vizitele de condoleanţe. Tata, care auzise totul din pat, apăru în sufragerie în pijama şi o întrebă îngrijorat unde se ducea.

– S-o previn pe cumătra Plácida, răspunse ea. Nu-i drept ca toată lumea să ştie că o să-i omoare fiul şi ea să fie singura care n-a aflat.

– Sîntem tot atît de legaţi de ea ca şi de familia Vicario, zise tata.

– Trebuie să fii întotdeauna de partea celui mort – a răspuns ea.

Ceilalţi fraţi ai mei începuseră să iasă de prin camerele lor. Cei mai mici, atinşi de suflul tragediei, izbucniră în plîns. Mama nu-i luă în seamă, pentru prima oară în viaţă şi nici nu-i dădu atenţie bărbatului ei.

– Aşteaptă să mă îmbrac, îi spuse el.

Ea era însă în stradă. Fratele meu Jaime, care pe atunci n-avea decît şapte ani, era singurul îmbrăcat pentru şcoală.

– Însoţeşte-o tu, porunci tata.

Jaime dădu fuga după ea fără a şti ce se întîmplă şi nici unde se duceau şi i se agăţă de mînă. „Mergea vorbind singură“, îmi spuse Jaime. „Oameni ticăloşi, spunea în şoaptă, fiare blestemate care nu-s în stare să facă nimic altceva decît să aducă nenorociri.“ Nici măcar nu-şi dădea seama că ţinea copilul de mînă. „S-or fi gîndit pesemne că înnebunisem“, îmi spuse ea. „Nu-mi amintesc decît că se auzea în depărtare zvon de lume multă, de parcă ar fi început iar

petrecerea de nuntă, şi că toată lumea fugea spre piaţă." Grăbi atunci pasul, cu fermitatea de care era capabilă cînd era în joc o viaţă, pînă cînd cineva care venea în goană din partea cealaltă se milostivi de rătăcirea ei.

– Nu te mai chinui atît, Luisa Santiaga, îi strigă ajungînd în dreptul ei. L-au şi omorît.

BAYARDO San Román, bărbatul care aduse înapoi mireasa la părinți, venise pentru prima oară în august anul trecut: cu șase luni înainte de nuntă. Sosise cu vaporul care făcea curse în fiecare săptămînă, ducînd niște pungi cu garnituri de argint care se potriveau cu cataramele de la curea și inelele de la cizme. Mergea pe treizeci de ani, dar îi ascundea bine, căci avea un mijloc zvelt de toreador, ochii aurii și pielea ușor bronzată de focul silitrei. Purta o jachetă scurtă și o pereche de pantaloni foarte strîmți, ambele din piele de vițel, și

nişte mănuşi de şevro de aceeaşi culoare. Magdalena Oliver venise cu acelaşi vapor şi nu putuse să-şi ia ochii de la el cît a fost călătoria de lungă. „Părea un poponar“, mi-a spus. „Şi era mare păcat, fiindcă-ţi venea parcă să-l ungi cu unt şi să-l mănînci de viu.“ N-a fost singura care a gîndit aşa şi nici ultima care să-şi dea seama că Bayardo San Román nu era un bărbat pe care să-l cunoşti la prima vedere.

Mama mi-a scris la liceu, la sfîrşitul lui august, spunîndu-mi într-o notă la voia întîmplării: „A venit un bărbat tare ciudat“. În scrisoarea următoare îmi spunea: „Bărbatul ciudat se numeşte Bayardo San Román şi toată lumea zice că e plin de farmec, însă eu nu l-am văzut.“ Nimeni n-a aflat vreodată de ce a venit. Cuiva care n-a rezistat tentaţiei de a-l întreba, cu puţin înainte de nuntă, i-a răspuns: „Mergeam din sat în sat căutîndu-mi nevastă.“ Se prea poate să

fi fost adevărat, dar şi să fi dat orice alt răspuns, fiindcă avea un fel de a vorbi prin care părea mai curînd că se ascunde decît că se exprimă.

În seara sosirii a lăsat să se înţeleagă la cinematograf că era inginer feroviar şi a vorbit de necesitatea urgentă de a se construi un drum de fier spre interiorul ţării pentru a o lua înaintea transportului fluvial. A doua zi a trebuit să trimită o telegramă şi a bătut-o el însuşi la aparat, iar pe deasupra l-a învăţat pe telegrafist o formulă proprie de folosit mai departe bateriile uzate. Cu aceeaşi pricepere a vorbit despre bolile din zonele de frontieră cu un medic militar care a trecut pe la noi în lunile acelea, recrutînd soldaţi. Îi plăceau petrecerile zgomotoase şi care nu se mai sfîrşeau, dar bea cu măsură, ştia să-i potolească pe cei puşi pe ceartă şi era un duşman al jocurilor măsluite. Într-o duminică după slujbă i-a provocat la întrecere pe cei mai buni înotători,

care nu erau deloc puţini, făcîndu-i de ruşine pe primii, cu douăzeci de braţe şi la dus şi la întors la traversarea fluviului. Mama mi-a povestit toate astea într-o scrisoare şi la sfîrşit mi-a făcut un comentariu de-al ei: „Pare-se că înoată şi în aur". Acesta era ecoul legendei timpurii care povestea că Bayardo San Román nu numai că era capabil să facă orice şi s-o facă foarte bine, ci în plus mai şi dispunea de mijloace inepuizabile.

Mama îi dădu binecuvîntarea finală într-o scrisoare din octombrie. „Lumea îl îndrăgeşte mult, îmi spunea, fiindcă e cinstit şi are suflet bun, iar duminica trecută a luat sfînta împărtăşanie în genunchi şi a ajutat la liturghie în latină." Pe vremea aceea nu era îngăduit să te împărtăşeşti stînd în picioare şi slujba se ţinea numai în latină, dar mama obişnuieşte să facă acest fel de precizări inutile cînd vrea să ajungă în miezul

lucrurilor. Totuşi, după acest verdict de consacrare definitivă, mi-a mai scris încă două scrisori în care nu-mi mai spunea nimic de Bayardo San Román, nici măcar atunci cînd toată lumea aflase că vroia să se însoare cu Angela Vicario. Numai după multă vreme de la nunta nefericită mi-a mărturisit că îl cunoscuse cînd era prea tîrziu ca să mai îndrepte scrisoarea din octombrie şi că ochii lui de aur îi dăduseră fiori de spaimă.

– Mi s-a părut că-i dracul în persoană, îmi zicea, dar chiar tu mi-ai spus că astfel de lucruri nu se cuvin a fi scrise.

L-am cunoscut la puţin timp după ea, cînd am venit în vacanţa de Crăciun şi nu l-am găsit atît de ciudat cum se spunea. Mi s-a părut atrăgător, într-adevăr, însă foarte departe de viziunea idilică a Magdalenei Oliver. Mi s-a părut mai sobru decît îl arătau ştrengăriile sale şi într-o veşnică încordare tainică, abia disimulată de virtuţile-i excesive. Dar

mai cu seamă mi s-a părut un bărbat foarte trist. Pe atunci îşi făcuse publică logodna cu Angela Vicario.

Niciodată nu s-a aflat foarte exact cum s-au cunoscut. Proprietăreasa pensiunii de burlaci unde locuia Bayardo San Román povestea că acesta îşi făcea siesta într-un balansoar din salon, la sfîrşitul lui septembrie, cînd Angela Vicario şi maică-sa traversară piaţa cu două coşuri de flori artificiale. Bayardo San Román se trezi pe jumătate, le văzu pe cele două femei îmbrăcate în negru din cap pînă-n picioare, care păreau singurele fiinţe vii în toropeala de la ora două, şi întrebă cine era tînăra. Proprietăreasa îi răspunse că era fata cea mai mică a femeii care o însoţea şi că se numea Angela Vicario. Bayardo San Román le urmări cu privirea pînă în celălalt capăt al pieţii.

– I se potriveşte bine numele, zise.

Apoi își sprijini capul de spătarul balansoarului, și închise iar ochii.

– Cînd mă trezesc, spuse, amintește-mi că o să mă căsătoresc cu ea.

Angela Vicario mi-a povestit că proprietăreasa pensiunii îi vorbise de acest episod înainte ca Bayardo San Román s-o ceară de nevastă. „M-am speriat îngrozitor“, mi-a spus. Trei oameni care locuiau la pensiune adeveriră că lucrurile se petrecuseră întocmai, dar alți patru nu erau prea siguri. În schimb, toate versiunile coincideau în privința faptului că Angela Vicario și Bayardo San Román se văzuseră pentru prima oară la sărbătoarea națională din octombrie, la o chermesă de binefacere unde ea avea rolul să strige numerele cîștigătoare. Bayardo San Román sosi la chermesă și se duse drept la standul unde se afla fata sfioasă, îmbrăcată în doliu de sus pînă jos, și o întrebă cît costa gramofonul cu incrustații de fildeș

care era desigur atracția cea mare. Ea îi răspunse că nu era de vînzare, ci pentru tombolă.

– Ce bine, zise el, așa o să fie mai ușor și pe deasupra mai ieftin.

Ea îmi mărturisi că izbutise s-o impresioneze, dar din motive potrivnice iubirii. „Eu detestam bărbații trufași, și niciodată nu văzusem vreunul cu atîtea fumuri", îmi spuse, evocînd ziua aceea. „În afară de asta, am crezut că era polonez." Supărarea i-a fost și mai mare cînd strigă numărul cîștigător pentru gramofon, în culmea așteptării înfrigurate a tuturor, și într-adevăr îl cîștigă Bayardo San Román. Nu putea să-și închipuie că el, numai pentru a o impresiona, cumpărase toate numerele tombolei.

În seara aceea, cînd s-a întors acasă, Angela Vicario a găsit acolo gramofonul, învelit în hîrtie de cadouri și împodobit cu o fundă de organdi.

„Niciodată n-am putut afla cum a ştiut că era ziua mea de naştere“, mi-a spus. S-a străduit din greu să-şi convingă părinţii că nu-i dăduse nici un motiv lui Bayardo San Román pentru ca el să-i trimită un astfel de dar, şi încă într-un mod atît de ostentativ, încît nu trecu neobservat în ochii nimănui. Aşa încît fraţii ei mai mari, Pedro şi Pablo, duseră gramofonul la pensiune să-l dea înapoi celui care îl cîştigase şi o făcură cu atîta paradă că n-a fost nimeni care să nu-i vadă ducîndu-l şi apoi întorcîndu-se cu el. Singurul lucru de care nu ţinu seama familia a fost farmecul irezistibil al lui Bayardo San Román. Gemenii nu apărură pînă a doua zi în zori, ameţiţi de băutură, aducînd din nou gramofonul şi aducîndu-l pe deasupra şi pe Bayardo San Román ca să continue cheful acasă.

Angela Vicario era fata cea mai mică a unei familii nevoiaşe. Tatăl ei, Poncio Vicario, era aurar pentru cei săraci şi îşi

pierduse vederea de atîta lucrătură meşterită în aur pentru a-şi păstra cinstea casei. Purísima del Carmen, mama ei, fusese învăţătoare pînă cînd se căsători pentru totdeauna. Înfăţişarea ei blîndă şi puţin tristă ascundea cu desăvîrşire dîrzenia caracterului. „Părea o călugăriţă", îşi amintea Mercedes. Se dăruise cu atîta spirit de sacrificiu soţului şi creşterii copiilor, că uneori ajungeai să uiţi că mai exista şi ea. Cele două fete mai mari se măritaseră foarte tîrziu. În afară de gemeni, mai avură o fată care murise de lingoare şi după doi ani continuau să ţină doliu, mai îngăduitor la ei în casă, dar strict în afara ei. Fraţii au fost crescuţi să devină bărbaţi. Ele fuseseră educate să se mărite. Ştiau să brodeze la gherghef, să coasă la maşină, să facă dantelă cu igliţa, să spele şi să calce, să facă flori artificiale şi dulciuri fantezi şi să întocmească anunţuri de logodnă. Spre deosebire de fetele din

vremea aceea, care nu prea păstrau cultul morții, toate patru erau măiestre în știința străveche de a veghea bolnavii, de a îmbărbăta muribunzii și de a înfășura în giulgiu morții. Singurul lucru pe care li-l reproșa mama era obiceiul de a-și peria părul înainte de culcare. „Fetelor – le spunea – nu vă pieptănați noaptea, că astfel cei plecați pe mare întîrzie să se întoarcă". În afară de asta, socotea că nu există fete mai bine educate. „Sînt desăvîrșite", o auzeam spunînd adesea. „Orice bărbat va fi fericit cu ele, fiindcă au fost crescute să îndure." Totuși, celor doi care se căsătoriseră cu fetele mai mari le-a fost greu să rupă cercul, pentru că veșnic mergeau împreună pretutindeni, organizau petreceri cu dans doar între femei și erau gata să găsească intenții ascunse în vorbele bărbaților.

Angela Vicario era cea mai frumoasă din toate patru, și mama spunea că se născuse ca marile regine din istorie cu

cordonul buricului înfăşurat în jurul gîtului. Însă aerul ei stîngaci şi faptul că era cam slabă de înger îi prevesteau un viitor nesigur. Eu o revedeam an după an, în vacanţa de Crăciun, şi de fiecare dată părea mai neajutorată la fereastra casei, unde se aşeza după-amiaza să facă flori de pînză şi să cînte valsuri de fată bătrînă cu vecinele. „E slabă de-o bate vîntul – îmi spunea Santiago Nasar – proasta de vară-ta". Pe neaşteptate, cu puţin înainte de doliul după sora lor, am întîlnit-o pe stradă pentru prima oară, îmbrăcată ca femeie, cu părul buclat, şi abia dacă mi-am putut crede ochilor că era ea. A fost însă o viziune efemeră: faptul că era sărmană cu duhul se agrava cu anii. Într-atît, încît atunci cînd s-a aflat că Bayardo San Román vroia să se însoare cu ea, mulţi s-au gîndit că era un act de perfidie din partea unui străin.

Familia nu numai că a luat-o în serios, ci a făcut-o şi cu mare bucurie. În afară

de Pura Vicario, care a pus drept condiție ca Bayardo San Román să-și dovedească identitatea. Pînă atunci nimeni nu știa cine este. Trecutul lui nu mergea mai departe de după-amiaza cînd coborîse de pe vapor cu hainele-i de artist, și era atît de rezervat în privința originii sale că se puteau adeveri elucubrațiile cele mai nebunești. S-a ajuns să se spună că răsese de pe fața pămîntului sate întregi și răspîndise groaza în Casanare, în fruntea trupei sale, că evadase din Cayenne, că fusese văzut în Pernambuco încercînd să facă bani cu o pereche de urși dresați și că recuperase epava unui galion spaniol încărcat cu aur în Canalul Vînturilor. Bayardo San Román puse capăt atîtor presupuneri printr-un mijloc simplu: își aduse familia în păr.

Erau patru: tatăl, mama și două surori tulburătoare. Sosiră într-un Ford T cu număr oficial și cu un claxon ca o rață ce răscula străzile la unsprezece dimineața.

Mama, Alberta Simonds, o mulatră voinică din Curazao, care vorbea spaniola încă împestriţată de papiamento, fusese proclamată în tinereţe drept cea mai frumoasă din primele două sute de fete cele mai frumoase din Antile. Surorile, abia înflorite, păreau două mînze fără astîmpăr. Dar atuul cel mare era tatăl: generalul Petronio San Román, erou al războaielor civile din secolul trecut şi una din gloriile cele mai strălucite ale regimului conservator, întrucît îl pusese pe fugă pe colonelul Aureliano Buendía în dezastrul de la Tucurinca. Mama a fost singura care nu s-a dus să-l salute cînd a aflat cine era. „Mi-a părut foarte bine că se căsătoreau“, îmi spuse. „Dar asta era una şi cu totul altceva să dai mîna cu un om care a ordonat să fie împuşcat pe la spate Gerineldo Márquez“. Din clipa cînd se arătă la fereastra automobilului salutînd cu pălăria-i albă, îl recunoscură cu toţii după portretele-i

faimoase. Purta un costum de doc de culoarea grîului copt, botine de cordovan cu şireturile petrecute, şi un lornion cu ramă de aur prins cu clame la rădăcina nasului şi susţinut cu un lănţişor fixat la butoniera vestei. Avea la rever medalia Vitejiei şi un baston cu stema naţională sculptată pe mîner. A fost cel dintîi care se dădu jos din automobil, plin din creştet pînă-n tălpi de pulberea fierbinte a drumurilor noastre nenorocite şi i-a fost de-ajuns să-şi facă apariţia pentru ca toată lumea să-şi dea seama că Bayardo San Román avea să se însoare cu cine dorea.

Angela Vicario era însă cea care nu dorea să se mărite cu el. „Mi s-a părut prea bărbat pentru mine", îmi spuse. Pe deasupra, Bayardo San Román nici măcar nu încercase s-o seducă pe ea, ci îi cuceri familia cu farmecul lui. Angela Vicario n-a uitat niciodată seara aceea de groază cînd părinţii şi surorile ei mai

mari cu bărbații lor, adunați în salonul casei, au obligat-o să accepte să se mărite cu un bărbat pe care abia îl cunoscuse. Gemenii se ținură deoparte. „Ni s-a părut că erau treburi femeiești", îmi spuse Pablo Vicario. Argumentul hotărîtor al părinților a fost că o familie care și-a purtat modestia cu demnitate n-avea dreptul să disprețuiască norocul scos în cale de soartă. Angela Vicario abia dacă se încumetă să insinueze că lipsa iubirii era un obstacol, că maică-sa îl și desființă doar cu cîteva cuvinte:

– Și dragostea se învață.

Spre deosebire de logodnele din vremea aceea care erau lungi și supravegheate, a lor a ținut numai patru luni datorită grabei lui Bayardo San Román. N-a fost și mai scurtă fiindcă Pura Vicario i-a cerut insistent să aștepte pînă se termină cu doliul din familie. Însă timpul s-a scurs în liniște grație felului irezistibil în care Bayardo San Román

aranja lucrurile. „Într-o seară m-a întrebat ce casă îmi place mai mult“, mi-a povestit Angela Vicario. „Iar eu i-am răspuns, neştiind ce avea de gînd, că cea mai frumoasă din sat era vila văduvului Xius.“ Şi eu aş fi spus tot aşa. Se afla pe o colină bătută de vînturi, şi de pe terasă se vedea paradisul nemărginit al mlaştinilor acoperite cu anemone violete, şi în zilele senine de vară se putea zări orizontul limpede al Mării Caraibilor şi transatlanticele cu turişti de la Cartagena de Indias. Bayardo San Román se duse chiar în seara aceea la club şi se aşeză la masa văduvului Xius să joace o partidă de domino.

– Domnule, îi spuse, vă cumpăr casa.

– Nu-i de vînzare, răspunse văduvul.

– V-o cumpăr cu tot ce are în ea.

Văduvul Xius îl lămuri cu bunele maniere de odinioară că lucrurile din casă fuseseră cumpărate de soţie într-o viaţă întreagă plină de sacrificii şi că

pentru el continuau să fie ca o parte din ea însăşi. „Vorbea din tot sufletul", mi-a spus doctorul Dionisio Iguarán, care juca împreună cu ei. „Eram încredințat că prefera să moară decît să vîndă o casă unde fusese fericit vreme de peste treizeci de ani." Şi Bayardo San Román îi înțelese motivele.

– Prea bine, zise. Atunci vindeți-mi casa goală.

Dar văduvul se ținu tare pînă la sfîrşitul partidei. După trei seri, Bayardo San Román se întoarse pregătit mai bine la masa de domino.

– Domnule, începu iar. Cît costă casa?

– N-are preț.

– Spuneți-mi unul. Oricare.

– Îmi pare rău, Bayardo – zise văduvul – însă voi, tinerii, nu înțelegeți rațiunile inimii.

Bayardo San Román nu stătu nici o clipă pe gînduri.

– Să zicem cinci mii de pesos, spuse.

– Nu joci corect, îi răspunse văduvul cu demnitatea rănită. Casa asta nu face atît.

– Zece mii, îi spuse Bayardo San Román. Chiar acum, cu banii jos.

Văduvul îl privi cu ochii plini de lacrimi. „Plîngea de furie“, îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care pe lîngă medic mai era şi om de litere. „Închipuieşte-ţi: o asemenea sumă la îndemînă, şi să fii nevoit să spui «nu» doar dintr-o slăbiciune sufletească.“ Văduvul Xius rămase fără grai, dar refuză fără şovăire, clătinînd din cap.

– Atunci mai faceţi-mi un ultim hatîr, spuse Bayardo San Román. Aşteptaţi-mă aici cinci minute.

Într-adevăr, cinci minute mai tîrziu se întoarse la club cu pungile cu garnituri de argint şi puse pe masă zece teancuri de hîrtii de o mie avînd încă banderola imprimată de Banca Statului. Văduvul

Xius a murit după două luni. „A murit din pricina asta", spunea doctorul Dionisio Iguarán. „Era mai sănătos ca noi, dar cînd îl auscultai simţeai cum îi clipocesc lacrimile în inimă." Pentru că nu numai că-i vînduse casa cu tot ce avea înăuntru, ci l-a mai şi rugat pe Bayardo San Román să-i plătească încetul cu încetul, fiindcă nu-i rămînea nici un cufăr unde să pună atîta bănet.

Nimeni nu s-ar fi gîndit şi nici n-a spus nimeni vreodată, că Angela Vicario n-ar fi fecioară. Nu i se mai cunoscuse nici un logodnic şi crescuse împreună cu surorile ei, vegheată riguros de o mamă cu mînă de fier. Chiar atunci cînd mai avea doar două luni pînă să se mărite, PuraVicario nu-i îngădui să se ducă singură cu Bayardo San Román să vadă casa unde aveau să locuiască, ci o însoţise ea şi tatăl orb ca să-i păzească cinstea. „Tot ce-l rugam pe Dumnezeu era să-mi dea curajul să mă omor", mi-a

spus Angela Vicario. „Dar nu mi l-a dat". Era atît de tulburată încît se hotărîse să-i mărturisească maică-si adevărul spre a scăpa de chinul acela, dar singurele ei două confidente, care o ajutau să facă flori de pînză la fereastră, o determinară să se răzgîndească. „Le-am ascultat orbeşte – mi-a spus – pentru că mă făcuseră să cred că erau experte în a duce de nas bărbaţii." O asigurară că aproape toate fetele îşi pierdeau fecioria în accidente din copilărie. Îi spuseră stăruitor că pînă şi soţii cei mai neînduplecaţi se resemnau la orice, cu condiţia să nu afle nimeni. O încredinţară, în sfîrşit, că majoritatea bărbaţilor erau atît de speriaţi în noaptea nunţii, că nu erau în stare să facă nimic fără ajutorul femeii, şi la ceasul adevărului nu puteau răspunde de propriile lor acte. „Tot ce cred ei e ceea ce văd pe cearşaf", i-au spus. Astfel că o învăţară tertipuri de moaşă pentru a se preface că mai are

încă ceea ce de fapt pierduse şi pentru a putea etala în prima dimineaţă de femeie proaspăt măritată, desfăcut în plin soare în curtea casei, cearşaful de borangic cu pata cinstei.

Se căsători cu această iluzie. Bayardo San Román, la rîndul lui, se însură pesemne cu iluzia de a cumpăra fericirea cu greutatea nemaipomenită a puterii şi averii sale, căci pe măsură ce sporeau planurile legate de sărbătoare îi veneau în minte alte idei delirante, spre a-i da şi mai multă strălucire. Încercă să amîne nunta cu o zi cînd se anunţă vizita episcopului, pentru ca acesta să-i cunune, însă Angela Vicario se împotrivi. „Adevărul e, mi-a spus, că nu voiam să am binecuvîntarea unui om care tăia numai creasta de la cocoşi şi arunca restul la gunoi." Totuşi, chiar şi fără binecuvîntarea episcopului, sărbătoarea căpătă o forţă proprie atît de greu de stăpînit încît lui Bayardo San Román însuşi îi

scăpă din mîini şi ajunse pînă la urmă un adevărat eveniment public.

Generalul Petronio San Román cu familia sosiră de data aceasta cu vaporul de ceremonie al Congresului Naţional, care rămase ancorat la chei pînă la sfîrşitul petrecerii şi o dată cu ei a venit multă lume de vază care a trecut totuşi neobservată în iureşul atîtor chipuri noi. Aduseră atîtea daruri că a fost nevoie să fie restaurată clădirea părăsită a celei dintîi centrale electrice, pentru a le expune pe cele mai frumoase, iar restul fusese dus dintr-o dată la fosta casă a văduvului Xius, gata pregătită să-i primească pe tinerii căsătoriţi. Mirelui îi dăruiră un automobil decapotabil cu numele său gravat în caractere gotice sub emblema fabricii. Miresei îi dăruiră o trusă de tacîmuri de aur masiv pentru douăzeci şi patru de invitaţi. Aduseră pe deasupra şi o trupă de dansatori, şi două orchestre de valsuri ce nu se potriviră cu

formaţiile locale şi cu nenumăratele *papayeras* şi grupuri de acordeonişti care soseau întruna, atrase de larma petrecerii.

Familia Vicario locuia într-o casă modestă, cu ziduri de cărămidă şi acoperiş din frunze de palmier, care avea la pod două încăperi unde în ianuarie rîndunelele intrau să clocească. Avea în faţă o terasă plină aproape în întregime cu glastre de flori, şi o curte mare cu găini slobode şi pomi fructiferi. În fundul curţii, gemenii aveau o crescătorie de porci, cu piatra de sacrificare şi masa de tranşat carnea, care s-a dovedit o sursă bună de venituri pentru familie de cînd pe Poncio Vicario l-a lăsat vederea. Afacerea fusese iniţiată de Pedro Vicario, dar cînd acesta a plecat să-şi facă serviciul militar fratele lui a învăţat şi el meseria de parlagiu.

Interiorul casei abia dacă ajungea familiei să locuiască. Din pricina asta

cele două surori mai mari încercară să ia cu împrumut altă casă, cînd şi-au dat seama de dimensiunile petrecerii. „Imaginează-ţi – mi-a spus Angela Vicario – se gîndiseră la casa Plácidei Linero, dar din fericire părinţii noştri se împotriviră cu îndărătnicie, obsedaţi ca totdeauna de povestea că fetele se mărită în bordeiul nostru sau nu se mai mărită deloc." Aşa că zugrăviră casa în galbenul ei original, îndreptară uşile şi repararǎ podelele, şi o făcură pe cît era cu putinţă demnă de o nuntă atît de strălucită. Gemenii îşi duseră porcii în altă parte şi dezinfectaseră crescătoria cu var nestins, dar chiar şi aşa s-a văzut că avea să lipsească spaţiu. În cele din urmă, la insistenţa lui Bayardo San Román, doborîră gardul din curte, împrumutară pentru dans casele vecine şi puseră mese de scînduri pentru ca lumea să poată sta jos şi mînca la umbra tamarinzilor.

Singura spaimă neprevăzută o provocă mirele în dimineaţa nunţii, căci veni după Angela Vicario cu o întîrziere de două ceasuri, iar ea nu voise să-şi îmbrace rochia de mireasă pînă nu-l vedea în casă. „Închipuieşte-ţi, mi-a spus, ajunsesem chiar să mă bucur că nu mai soseşte, dar n-aş fi suportat niciodată să mă lase baltă gata îmbrăcată.“ Prudenţa ei păru firească, deoarece nu exista o ruşine mai mare pentru o fată decît să fie părăsită în rochie de mireasă. În schimb, faptul că Angela Vicario îndrăznise să-şi pună vălul şi cununa de lămîiţă fără a fi fecioară avea să fie interpretat mai apoi ca o pîngărire a simbolurilor neprihănirii. Mama a fost singura care a considerat drept act de curaj faptul că şi-a jucat cărţile măsluite pînă la sfîrşit. „Pe vremea aceea, mi-a explicat, Dumnezeu înţelegea lucrurile astea.“ Dimpotrivă, nimeni n-a aflat încă cu ce cărţi jucase Bayardo San Román.

Din momentul în care apăru în sfîrşit, cu redingotă şi joben, şi pînă a fugit din vîltoarea dansului cu făptura chinurilor sale, a întruchipat imaginea desăvîrşită a mirelui fericit.

Şi niciodată nu s-a aflat cu ce cărţi jucase Santiago Nasar. Eu am stat cu el tot timpul la biserică şi la petrecere, împreună cu Cristo Bedoya şi cu fratele meu Luis Enrique, şi nici unul dintre noi n-a observat nici cea mai mică schimbare în felul lui de a fi. Am fost nevoit să repet asta în multe rînduri, căci toţi patru copilăriserăm laolaltă, la şcoală şi apoi în aceeaşi bandă în vacanţe, şi nimeni nu credea că vreunul dintre noi am putea avea un secret fără să ni-l împărtăşim, şi mai cu seamă un secret atît de mare.

Santiago Nasar era un bărbat petrecăreţ, şi bucuria lui cea mare a trăit-o în ajunul morţii, socotind cît costase nunta. Aprecie că în biserică puseseră orna-

mente florale de o valoare egală cu cea a paisprezece înmormîntări de clasa întîi. Această precizie avea să mă urmărească ani în şir, fiindcă Santiago Nasar îmi spusese adesea că mirosul florilor în spaţii închise avea pentru el o legătură imediată cu moartea, şi în ziua aceea mi-o repetă, îndată ce am intrat în biserică. „Nu vreau flori la înmormîntarea mea", îmi zise, fără să-i treacă prin minte că eu va trebui să mă ocup a doua zi să nu i se aducă flori. Pe drumul de la biserică la casa familiei Vicario făcu socoteala ghirlandelor multicolore cu care fuseseră împodobite străzile, calculă cheltuielile pentru muzică şi focurile de artificii, şi chiar şi pentru ploaia de boabe de orez cu care am fost primiţi la petrecere. În zăpuşeala de la amiază tinerii căsătoriţi trecură pe la toate mesele din curte. Bayardo San Román se împrietenise la cataramă cu noi, ajungînd camarad de pahar, cum se spunea

pe atunci, şi părea că se simte foarte la largul lui la masa noastră. Angela Vicario, fără vălul şi cununa de mireasă şi cu rochia de atlaz îmbibată de sudoare, căpătase pe neaşteptate înfăţişarea de femeie căsătorită. Santiago Nasar calcula, şi i-o spuse lui Bayardo San Román, că nunta costase pînă în momentul acela cam nouă mii de pesos. A fost limpede că ea a luat-o drept o impertinenţă. „Mama mă învăţase că niciodată nu se cade să vorbeşti de bani de faţă cu lume străină", mi-a spus. Bayardo San Román, în schimb, a primit spusele acelea foarte bine dispus şi chiar cu o anume trufie.

– Cam aşa, zise, dar sîntem abia la început. La sfîrşit va fi aproape de două ori pe atît.

Santiago Nasar şi-a propus să verifice totul pînă la cel de pe urmă bănuţ, şi viaţa i-a lăsat tocmai timpul necesar s-o facă. Într-adevăr, cu ultimele cifre pe care Cristo Bedoya i le dădu a doua zi în

port, cu patruzeci şi cinci de minute înainte de a muri, constată că pronosticul lui Bayardo San Román fusese exact.

Eu nu păstram decît o amintire foarte confuză despre petrecere, înainte de a mă fi hotărît s-o recompun din crîmpeie din memoria celorlalţi. Ani de-a rîndul s-a vorbit la noi acasă că tata începuse să cînte iar la vioară ca în tinereţe în cinstea mirilor, că sora mea călugăriţa a dansat un *merengue* îmbrăcată în rasă, şi că doctorul Dionisio Iguarán, văr primar cu mama, reuşise să plece cu vaporul oficial ca să nu fie aici a doua zi, cînd avea să sosească episcopul. În cursul cercetărilor pentru această cronică am adunat nenumărate fapte marginale, între care şi amintirea de neşters a surorilor lui Bayardo San Román, ale căror rochii de catifea cu mari aripi de fluturi, prinse cu clame de aur pe umeri, atraseră privirile mai mult decît panaşul şi platoşa de medalii a părintelui lor. Mulţi îşi amin-

teau că în vîltoarea petrecerii i-am propus lui Mercedes Barcha să se mărite cu mine, cu toate că abia terminase şcoala primară, aşa cum ea însăşi mi-a adus aminte cînd ne-am căsătorit, paisprezece ani mai tîrziu. Imaginea cea mai vie pe care am păstrat-o din acea duminică nedorită este cea a bătrînului Poncio Vicario, aşezat singur pe un scăunel în mijlocul curţii. Îl puseseră acolo poate cu gîndul că era locul de onoare, şi invitaţii se tot loveau de el, îl confundau cu altcineva, îl mutau mai încolo ca să nu-i deranjeze, iar el îşi clătina în toate părţile capul nins, cu o expresie rătăcită de om care orbise de foarte curînd, răspunzînd la întrebări ce nu erau pentru el şi la scurte saluturi pe care nu i le adresa nimeni, fericit în cercul uitării lui, cu cămaşa ţeapănă de scrobeală şi cu bastonul din lemn de *guayacán* pe care i-l cumpăraseră pentru sărbătoare.

Partea oficială s-a terminat la șase după-amiaza, cînd și-au luat rămas bun invitații de onoare. Vaporul a ridicat ancora cu luminile aprinse, lăsînd în urmă zvon de valsuri la pianolă și, preț de o clipă, am plutit în derivă peste un abis de incertitudini, pînă cînd ne-am recunoscut unii pe alții și ne-am cufundat în hățișul petrecerii. Tinerii căsătoriți își făcură apariția puțin mai tîrziu în automobilul decapotabil, croindu-și cu greu drumul prin tumultul acela. Bayardo San Román aprinse artificii, bău rachiu din sticlele pe care i le întindea mulțimea și se dădu jos din mașină cu Angela Vicario ca să se prindă în hora celor care jucau *cumbiamba*. În cele din urmă, ne porunci să dansăm mai departe pe cheltuiala lui, cît ne țineau puterile și-și duse soția îngrozită către casa visurilor lui, acolo unde văduvul Xius fusese atît de fericit.

Petrecerea se împrăştie în crîmpeie pe la miezul nopţii şi rămase deschisă doar prăvălia Clotildei Armenta, la marginea pieţei. Santiago Nasar şi cu mine, împreună cu fratele meu Luis Enrique şi cu Cristo Bedoya, ne-am dus la casa preamilostivă ţinută de María Alejandrina Cervantes. Se perindară pe acolo, între mulţi alţii, şi fraţii Vicario şi băură cu noi şi cîntară cu Santiago Nasar cu cinci ore înainte de a-l omorî. Mai stăruiau pesemne frînturi răzleţe ale petrecerii iniţiale, căci de pretutindeni răzbăteau în rafale pînă la noi melodii şi certuri îndepărtate şi se tot auziră, mereu mai triste, cu foarte puţin înainte ca vaporul în care sosea episcopul să le acopere cu urletul său.

Pura Vicario i-a povestit mamei că se culcase pe la unsprezece noaptea, după ce fetele cele mari o ajutaseră să facă puţină ordine în prăpădul de după nuntă. Cam pe la zece, cînd mai rămăseseră

cîţiva beţivi cîntînd încă în curte, Angela Vicario trimisese pe cineva să-i aducă un geamantănaş cu lucruri personale care se afla în dulapul din dormitor, iar ea a vrut să-i dea şi un geamantan cu haine de schimb, însă mesagerul era grăbit. Dormea dusă cînd se auziră bătăi în uşă. „Au fost trei bătăi foarte încet, i-a povestit mamei, dar aveau acel ceva ciudat ce prevesteşte o nenorocire.“ I-a povestit că deschisese uşa fără să aprindă lampa ca să nu trezească pe nimeni şi l-a văzut pe Bayardo San Román în lumina felinarului din stradă, cu cămaşa de mătase descheiată şi pantalonii fantezi prinşi cu bretele. „Avea culoarea aceea verde din vise“, i-a spus Pura Vicario mamei. Angela Vicario stătea în umbră, astfel încît n-a apucat s-o vadă decît atunci cînd Bayardo San Román o înşfăcă de braţ şi o trase la lumină. Avea rochia de atlaz făcută ferfeniţă şi era înfăşurată pînă la talie într-un

prosop. Pura Vicario crezu că se răsturnaseră cu maşina şi zăceau morţi în fundul prăpastiei.

– Maică Precistă! zise îngrozită. Răspundeţi-mi dacă mai sînteţi pe lumea asta!

Bayardo San Román nu intră, ci-şi împinse uşurel soţia înăuntru, fără un cuvînt. Apoi o sărută pe Pura Vicario pe obraz şi-i vorbi cu un glas plin de amărăciune, dar cu nespusă duioşie:

– Mulţumesc pentru toate, mamă, îi spuse. Dumneata eşti o sfîntă.

Numai Pura Vicario a ştiut ce-a făcut în ceasurile următoare şi s-a dus în mormînt cu taina ei. „Tot ce îmi amintesc e că mă ţinea de păr cu o mînă şi mă lovea cu cealaltă, cu atîta furie încît am crezut că o să mă omoare“, mi-a povestit Angela Vicario. Dar pînă şi asta a făcut-o atît de tainic, că bărbatul şi fetele mai mari, care dormeau în celelalte

camere, nu-şi dădură seama de nimic pînă în zori, cînd dezastrul se sfîrşise.

Gemenii se întoarseră acasă puţin înainte de trei, chemaţi în mare grabă de mama lor. O găsiră pe Angela Vicario zăcînd cu faţa în jos pe o canapea din sufragerie, cu chipul învineţit de lovituri, dar încetase să mai plîngă. „Nu-mi mai era frică“, mi-a spus. „Dimpotrivă, mă simţeam ca şi cum în sfîrşit mi se luase de pe suflet o piatră de mormînt şi nu doream decît să se termine totul cît mai repede ca să mă trîntesc în pat să dorm.“ Pedro Vicario, cel mai hotărît dintre fraţi, o luă pe sus de mijloc şi o aşeză pe masa din sufragerie.

– Haide, fetiţo, îi zise, tremurînd de furie. Spune-ne cine a fost.

Ea abia dacă zăbovi cît a fost nevoie să rostească numele. Îl căută în negură, îl găsi de la bun început printre atîtea şi atîtea nume ce se confundau de pe lumea aceasta şi de pe cealaltă şi-l înfipse

în perete cu săgeata-i fără greş, ca pe un fluture a cărui soartă fusese hotărîtă dintotdeauna.

– Santiago Nasar, spuse.

AVOCATUL susţinu teza omorului în legitimă apărare a onoarei, care a fost acceptată de tribunal, şi gemenii declarară la sfîrşitul procesului că ar fi făcut-o din nou, de mii de ori, din aceleaşi motive. Ei înşişi au fost cei care au întrevăzut argumentul apărării, din momentul în care s-au predat în faţa bisericii, îndată după crimă. Năvăliră gîfîind în casa parohială, urmăriţi îndeaproape de un grup de arabi înfierbîntaţi, şi puseră cuţitele cu lama curată pe masa părintelui Amador. Amîndoi erau sfîrşiţi de chinul crunt al morţii şi aveau hainele

şi braţele ude şi faţa mînjită de sudoare şi sînge încă proaspăt, însă parohul îşi amintea că predarea lor a fost un act de mare demnitate.

– L-am omorît cu bună ştiinţă, spuse Pedro Vicario, dar sîntem nevinovaţi.

– Poate în faţa lui Dumnezeu – spuse părintele Amador.

– În faţa lui Dumnezeu şi în faţa oamenilor – răspunse Pablo Vicario. A fost o problemă de onoare.

Mai mult: la reconstituirea faptelor simulară o înverşunare mult mai necruţătoare decît fusese în realitate, pînă într-atît încît a fost nevoie să se repare din fondurile publice poarta principală a casei Plácidei Linero, făcută ţăndări de atîtea lovituri de cuţit. La penitenciarul din Riohacha, unde au stat trei ani aşteptînd judecata, fiindcă nu aveau cu ce plăti cauţiunea de libertate condiţionată, deţinuţii mai vechi îşi aminteau de ei datorită firii lor bune şi spiritului

de camaraderie, dar n-au observat niciodată vreun semn de căință. Cu toate acestea, se părea că frații Vicario n-au făcut de fapt nimic din ce se cuvenea pentru a-l omorî pe Santiago Nasar cît mai repede și în taină, ci au făcut imposibilul pentru ca cineva să-i împiedice să-l omoare, dar n-au izbutit.

Așa cum mi-au spus chiar ei, mulți ani mai tîrziu, începuseră prin a-l căuta în casa Mariei Alejandrina Cervantes, unde rămăseseră împreună cu el pînă la ora două. Amănuntul acesta, ca multe altele, n-a fost reținut în dosarul de instrucție. În realitate, Santiago Nasar nu mai era acolo în momentul în care gemenii spun că s-au dus să-l caute, deoarece plecaserăm să facem un tur de serenade pe străzi, însă oricum nu e sigur că s-ar fi dus cu adevărat după el. „Niciodată n-ar mai fi plecat ei de aici", mi-a spus María Alejandrina Cervantes și cunoscînd-o atît de bine nu m-am

îndoit în veci de vorbele ei. În schimb, s-au dus să-l aştepte la Clotilde Armenta, unde ştiau că avea să se perinde jumătate de sat în afară de Santiago Nasar. „Era singurul local deschis“, au declarat judecătorului de instrucţie. „Mai curînd sau mai tîrziu, trebuia să apară de undeva“, mi-au spus ei, după ce au fost achitaţi. Însă toată lumea ştia că poarta principală a casei Plácidei Linero rămînea ferecată pe dinăuntru, chiar şi în timpul zilei şi că Santiago Nasar avea mereu la el cheile de la poarta din spate. Pe acolo a intrat, într-adevăr, întorcîndu-se acasă, în vreme ce gemenii Vicario îl aşteptau de mai bine de un ceas în partea cealaltă şi dacă apoi a ieşit pe poarta dinspre piaţă cînd s-a dus în întîmpinarea episcopului, a făcut-o dintr-un motiv atît de neprevăzut că nici măcar judecătorul de instrucţie n-a reuşit să-l înţeleagă.

Niciodată nu s-a pomenit o moarte mai anunţată. După ce sora le-a dezvăluit numele, gemenii Vicario trecură pe la depozitul crescătoriei de porci unde îşi ţineau uneltele de măcelărie şi aleseră două cuţite, cele mai bune: unul de înjunghiat, lung de zece degete şi lat de două şi jumătate şi altul de tăiat, lung de şapte şi lat de un deget şi jumătate. Le înfăşurară într-o cîrpă şi se duseră să le ascută la tîrgul de carne, unde abia începeau să deschidă cîteva tarabe. Cei dintîi clienţi erau puţini, totuşi douăzeci şi două de persoane declarară că auziseră tot ce au vorbit ei şi cu toţii au avut impresia că au făcut-o numai şi numai pentru a fi auziţi. Faustino Santos, un măcelar prieten de-al lor, i-a văzut intrînd la trei şi douăzeci, cînd abia îşi deschisese taraba cu măruntaie, şi n-a priceput ce căutau ei într-o zi de luni atît de devreme şi pe deasupra îmbrăcaţi cu costumele de postav închise la culoare

de la nuntă. Se obişnuise să-i vadă vinerea, dar puţin mai tîrziu şi cu şorţurile de piele pe care şi le puneau pentru tăiere. „Am crezut că erau atît de beţi, mi-a spus Faustino Santos, că încurcaseră nu numai ora ci şi ziua." Le aduse aminte că era luni.

– Cine n-o ştie, prostule, îi răspunse netulburat Pablo Vicario. Am venit doar ca să ne ascuţim cuţitele.

Le ascuţiră la tocilă, aşa cum făceau totdeauna: Pedro ţinînd cele două cuţite şi punîndu-le pe rînd pe piatră, iar Pablo învîrtind manivela. În acest timp stăteau de vorbă cu ceilalţi măcelari despre nunta de pomină. Unii li s-au plîns că nu-şi primiseră porţia de tort, deşi erau camarazi de breaslă, şi ei le-au făgăduit că or să le-o aducă mai tîrziu. La sfîrşit, făcură să şuiere cuţitele pe piatră, iar Pablo şi l-a ridicat pe al său în lumină ca să-i sclipească lama de oţel.

– Ne ducem să-l omorîm pe Santiago Nasar, spuse.

Faima lor de oameni de treabă era atît de bine întemeiată, încît nimeni nu-i luă în seamă. „Ne-am gîndit că erau aiureli de beţivani“, declarară mai mulţi măcelari, la fel ca Victoria Guzmán şi ca atîţia alţii care i-au văzut mai tîrziu. I-am întrebat odată pe măcelari dacă meseria lor nu scotea la iveală o anume predispoziţie de a ucide o fiinţă omenească. Protestară: „Cînd sacrifici o vită, nu te încumeţi s-o priveşti în ochi.“ Unul dintre ei mi-a mărturisit că nu putea să mănînce din carnea animalului căruia îi tăia gîtul. Altul mi-a spus că n-ar fi în stare să taie o vacă pe care o ştia dinainte, şi mai ales dacă a băut din laptele ei. Le-am reamintit că fraţii Vicario tăiau porcii pe care îi creşteau chiar ei şi pe care îi ştiau atît de bine că îi deosebeau după nume. „E adevărat, îmi răspunse unul, dar luaţi seama că nu le puneau

nume de oameni, ci de flori." Faustino Santos a fost singurul care a desluşit o licărire de adevăr în ameninţarea lui Pablo Vicario şi l-a întrebat în glumă de ce trebuiau să-l omoare tocmai pe Santiago Nasar, cînd erau atîţia bogătani care meritau să moară înainte.

– Santiago Nasar ştie el de ce, îi răspunse Pedro Vicario.

Faustino Santos mi-a povestit că rămăsese cu îndoiala în suflet şi a vorbit cu un poliţist care a venit puţin mai tîrziu să cumpere o livră de ficat pentru micul dejun al primarului. După cum stă scris în dosar, poliţistul se numea Leandro Pornoy şi a murit peste un an împuns de un taur în jugulară în timpul sărbătorilor patronale. Astfel încît n-am putut sta de vorbă niciodată cu el, însă Clotilde Armenta îmi confirmă că a fost prima persoană care a intrat la ea în prăvălie, cînd gemenii Vicario se aşezaseră acolo în aşteptare.

Clotilde Armenta își înlocuise tocmai bărbatul la tejghea. Așa făceau de obicei. Prăvălia vindea lapte în zori și alimente peste zi și de la șase seara se transforma în cîrciumă. Clotilde Armenta deschidea la trei și jumătate dimineața. Bărbatul ei, don Rogelio de la Flor, om tare cumsecade, se ocupa de cîrciumă pînă la ora închiderii. În noaptea aceea însă au fost atîția clienți rătăciți de la nuntă, încît se culcă după ora trei fără să mai închidă, iar Clotilde Armenta se sculase mai devreme ca în alte rînduri, pentru că voia să termine de vîndut laptele înainte de sosirea episcopului.

Frații Vicario intrară la patru și zece. La ora aceea nu se mai vindeau decît alimente, dar Clotilde Armenta le-a dat o sticlă de rachiu de trestie, nu numai pentru că ținea la ei, ci și fiindcă le era foarte recunoscătoare pentru bucata de tort de la nuntă pe care i-o trimiseseră. Băură toată sticla din două înghițituri

prelungi, însă nu se mişcară din loc. „Erau ca de pe altă lume – mi-a spus Clotilde Armenta – şi nu-şi mai puteau veni în fire nici de-ar fi băut gaz." Îşi scoaseră apoi hainele de postav, le puseră cu mare grijă pe spătarul scaunelor şi mai cerură o sticlă. Aveau cămaşa pătată de sudoare uscată, iar barba crescută de o zi le dădea o înfăţişare cruntă. Băură cea de a doua sticlă mai încet, stînd jos, privind stăruitor spre casa Plácidei Linero, de pe trotuarul de peste drum, unde ferestrele erau tot neluminate. Cea mai mare de la balcon era de la dormitorul lui Santiago Nasar. Pedro Vicario o întrebă pe Clotilde Armenta dacă văzuse lumină la fereastra aceea şi ea îi răspunse că nu, dar interesul acesta i se păru tare ciudat.

– I s-a întîmplat ceva? întrebă.

– Nimic, îi răspunse Pedro Vicario. Atît doar că îl căutăm ca să-l omorîm.

Răspunsul a fost atît de spontan încît ei nu i-a venit să creadă că ar fi adevărat. Dar şi-a dat seama că gemenii aveau două cuţite de parlagiu înfăşurate în cîrpe de bucătărie.

– Şi se poate şti de ce vreţi să-l omorîţi atît de devreme? întrebă.

– Ştie el de ce, răspunse Pedro Vicario.

Clotilde Armenta îi cercetă cu luare aminte. Îi cunoştea atît de bine încît îi putea deosebi, mai ales după ce Pedro Vicario se întorsese din armată. „Păreau doi copii“, mi-a spus. Şi chiar gîndul acesta o sperie, căci întotdeauna a crezut că numai copiii sînt în stare de orice. Aşa că se grăbi să termine de aranjat bidoanele cu lapte şi se duse să-şi trezească bărbatul pentru a-i povesti ce se întîmplă în prăvălie. Don Rogelio de la Flor o ascultă pe jumătate adormit.

– Nu fi proastă, îi spuse, ăştia nu omoară pe nimeni şi mai ales un bogătan.

Cînd Clotilde Armenta se întoarse în prăvălie, gemenii discutau cu poliţistul

Leandro Pornoy, care venise după lapte pentru primar. Nu auzi ce vorbeau, dar bănui că îi spuseseră ceva despre intenţia lor, după felul în care acesta se uita la cuţite cînd a plecat.

Colonelul Lázaro Aponte se sculase cu puţin înainte de patru. Tocmai terminase cu bărbieritul cînd poliţistul Leandro Pornoy îi dezvălui ce aveau de gînd fraţii Vicario. Pusese capăt la atîtea certuri între prieteni cu o seară în urmă, că nu s-a mai grăbit şi pentru asta. Se îmbrăcă în linişte, îşi făcu de mai multe ori lavaliera pînă îi ieşi fără cusur şi-şi atîrnă la gît scapularul Congregaţiei Fecioarei Maria pentru a-l întîmpina pe episcop. Pe cînd îşi lua micul dejun, nişte tocăniţă de ficat cu felii de ceapă, nevastă-sa îi povesti foarte agitată că Bayardo San Román o adusese înapoi la părinţi pe Angela Vicario, însă el n-o luă deloc aşa de dramatic.

– Sfinte Dumnezeule! spuse în glumă, ce-o să creadă episcopul?

Totuşi, înainte de a-şi termina micul dejun, îşi aduse aminte de ceea ce tocmai îi spusese ordonanţa, alătură cele două veşti şi descoperi imediat că se potriveau exact ca două piese dintr-un puzzle. O porni atunci spre piaţă pe strada portului nou, ale cărei case începeau să se însufleţească din pricina sosirii episcopului. „Îmi amintesc precis că era aproape cinci şi se pornise ploaia“, îmi spuse colonelul Lázaro Aponte. Pe drum, trei oameni l-au oprit pentru a-i povesti în taină că fraţii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare, dar numai unul a ştiut să-i spună şi unde se aflau.

I-a găsit în prăvălia Clotildei Armenta. „Cînd i-am văzut m-am gîndit că nu erau decît vorbe în vînt – mi-a spus cu logica-i particulară – fiindcă nu erau atît de beţi cum credeam.“ Nici măcar nu-i

întrebă despre intențiile lor, ci le luă cuțitele și-i trimise la culcare. Se purta cu ei cu aceeași mulțumire de sine cu care își liniștise soția îngrijorată.

– Ia gîndiți-vă, le zise, ce o să spună episcopul dacă vă găsește în halul ăsta!

Ei plecară. Dar Clotilde Armenta a mai suferit o dezamăgire din pricina ușurătății primarului, căci socotea că trebuia să-i aresteze pe gemeni pînă se limpezesc lucrurile. Colonelul Aponte îi arătă cuțitele ca pe un argument definitiv.

– N-au acum cu ce să mai omoare pe nimeni, spuse.

– Nu-i vorba de asta, zise Clotilde Armenta, ci de a-i scăpa pe sărmanii băieți de cumplita obligație care îi copleșește.

Căci ea înțelesese totul. Avea certitudinea că frații Vicario nu erau atît de dornici să-și execute sentința, cît mai cu seamă să găsească pe cineva care să le

facă hatîrul de a-i împiedica. Dar colonelul Aponte avea conștiința împăcată.

– Nu e nimeni arestat doar din pricina unor bănuieli, zise. Acum trebuie să-l prevenim pe Santiago Nasar și cu asta s-a terminat.

Clotilde Armenta avea să-și aducă veșnic aminte că aspectul bondoc al colonelului Aponte îi dădea impresia unei anume amărăciuni, eu în schimb îl consideram un om fericit, deși puțin cam aiurit datorită practicării de unul singur a spiritismului învățat prin corespondență. Comportarea sa din acea zi de luni a fost dovada nedezmințită a ușurătății lui. Într-adevăr, nu-și mai aminti de Santiago Nasar pînă cînd nu-l văzu în port și atunci se felicită pentru că luase hotărîrea potrivită.

Frații Vicario și-au mărturisit intenția la mai bine de douăsprezece persoane care veniseră să cumpere lapte și acestea o răspîndiseră peste tot înainte de ora

şase. Clotildei Armenta i se părea cu neputinţă să nu se fi aflat şi în casa de peste drum. Credea că Santiago Nasar nu era acasă, deoarece n-a văzut lumina aprinsă la dormitor şi a rugat pe cine a putut să-l prevină îndată ce l-ar vedea. I-a trimis vorbă chiar şi părintelui Amador, prin novicea de serviciu care a venit să cumpere lapte pentru călugăriţe. După ora patru, cînd văzu lumină în bucătăria din casa Plácidei Linero, îi trimise un ultim mesaj urgent Victoriei Guzmán prin cerşetoarea care venea în fiecare zi să ceară lapte de pomană. Cînd vaporul episcopului a început să urle, aproape toată lumea se sculase ca să-l întîmpine. Erau puţini cei care nu ştiau că gemenii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar să-l omoare şi pe deasupra lumea cunoştea de-a fir-a-păr şi motivul.

Clotilde Armenta nu terminase încă de vîndut tot laptele, cînd fraţii Vicario se întoarseră cu alte două cuţite înfăşu-

rate în ziare. Unul era de înjunghiat, cu o lamă ruginită şi tare, lungă de douăsprezece degete şi lată de trei şi fusese făcut de PedroVicario dintr-o pînză de ferăstrău, într-o vreme cînd nu se vindeau cuţitele nemţeşti din cauza războiului. Celălalt era mai scurt, dar lat şi încovoiat. Judecătorul de instrucţie l-a desenat în dosar, poate pentru că nu l-a putut descrie şi s-a hazardat să afirme că părea un iatagan în miniatură. Cu aceste cuţite s-a săvîrşit crima şi amîndouă erau rudimentare şi foarte uzate.

Faustino Santos n-a putut înţelege ce se întîmplase. „Veniră din nou să ascută cuţitele – îmi spuse– şi strigară iar ca să audă toată lumea că se duceau să-i scoată maţele lui Santiago Nasar, astfel încît mi-am zis că făceau pe nebunii, mai ales fiindcă n-am luat aminte la cuţite şi am crezut că erau tot aceleaşi.“ De data asta, totuşi, Clotilde Armenta

şi-a dat seama îndată ce i-a văzut că nu mai erau la fel de hotărîţi ca înainte.

De fapt, avuseseră prima neînţelegere. Nu numai că erau mult mai diferiţi pe dinăuntru decît păreau pe dinafară, dar în situaţii grele dovedeau firi cu totul opuse. Noi, prietenii lor, constataserăm acest lucru încă din şcoala primară. Pablo Vicario era mai mare cu şase minute decît fratele lui şi a fost mai plin de imaginaţie şi mai hotărît pînă în adolescenţă. PedroVicario mi s-a părut întotdeauna mai sentimental şi tocmai de aceea mai autoritar. La douăzeci de ani se prezentară împreună să-şi facă armata, dar Pablo Vicario a fost scutit fiind capul familiei. Pedro Vicario făcu cele unsprezece luni de serviciu militar în patrulele de ordine publică. Regimul de cazarmă, agravat de frica de moarte, i-a desăvîrşit vocaţia de a conduce şi obişnuinţa de a decide pentru fratele lui. Se întoarse cu o blenoragie cazonă care

rezistă la metodele cele mai brutale ale medicinei militare şi la injecţiile cu arsenic şi spălăturile cu hipermanganat ale doctorului Dionisio Iguarán. Numai la închisoare izbutiră să-l vindece. Noi, prietenii lui, eram cu toţii de părere că Pablo Vicario dovedi brusc o dependenţă ciudată de frate mai mic atunci cînd Pedro Vicario se întoarse cu un suflet înăsprit de armată şi cu noul obicei de a-şi ridica iute cămaşa spre a arăta oricui voia să vadă cicatricea unei răni de glonţ cu firele încă în ea în coasta stîngă. Ajunse chiar să simtă un fel de fervoare faţă de blenoragia de bărbat adevărat pe care fratele său o afişa ca pe o decoraţie de război.

Pedro Vicario, după propria-i declaraţie, a fost cel care a luat hotărîrea de a-l omorî pe Santiago Nasar, la început fratele lui nefăcînd altceva decît să-l urmeze. Dar tot el a fost cel care a socotit că şi-au îndeplinit obligaţia, cînd

primarul i-a dezarmat, şi atunci Pablo Vicario preluă comanda. Nici unul din ei nu menţionă această divergenţă în declaraţie. Însă Pablo Vicario mi-a confirmat în mai multe rînduri că nu i-a fost uşor să-şi convingă fratele cu privire la hotărîrea definitivă. Poate n-a fost în realitate decît un val de panică, dar fapt este că Pablo Vicario a intrat singur în crescătoria de porci în căutarea celorlalte două cuţite, pe cînd fratele agoniza chinuindu-se la fiecare picătură să urineze sub tamarinzi. „Fratele meu n-a ştiut niciodată ce înseamnă asta", mi-a spus Pedro Vicario la unica noastră întrevedere. „Parcă urinam sticlă pisată." Pablo Vicario l-a găsit strîngînd încă pomul în braţe cînd se întoarse cu cuţitele. Durerea îl făcea să simtă o sudoare rece – îmi zise – şi încercă să-mi spună să mă duc eu singur, deoarece el nu era în stare să omoare pe nimeni." Se aşeză la una din mesele lungi de scînduri

pe care le puseseră sub copaci pentru ospăţul de nuntă şi îşi dădu jos pantalonii pînă la genunchi. „A stat aproape o jumătate de oră schimbîndu-şi bandajul cu care îşi înfăşura socoteala“, îmi spuse Pablo Vicario. În realitate, n-a zăbovit decît zece minute, dar a fost ceva atît de anevoios şi de enigmatic pentru Pedro Vicario încît i s-a părut un nou tertip de-al fratelui său ca să tragă de timp pînă cînd se crăpa de ziuă. Aşa că i-a pus cuţitul în mînă şi l-a luat aproape cu forţa în căutarea cinstei pierdute a surorii lor.

– N-avem nici o scăpare, îi zise; e ca şi cum s-ar fi şi întîmplat.

Ieşiră pe poarta mare a crescătoriei cu cuţitele neînfăşurate, urmăriţi de larma cîinilor de prin curţi. Începea să se lumineze. „Nu ploua“, îşi amintea Pablo Vicario. „Dimpotrivă, îşi amintea Pedro: bătea vîntul dinspre mare şi stelele puteau fi încă numărate pe degete.“

Vestea ajunsese pe atunci să se răspîndească atît de mult, astfel încît Hortensia Baute deschise poarta chiar în clipa cînd treceau prin dreptul casei ei şi a fost prima care l-a plîns pe Santiago Nasar. „Am crezut că-l şi omorîseră, mi-a spus, căci am văzut cuţitele în lumina felinarului şi mi s-a părut că picura sînge de pe ele." Una din puţinele case de pe strada aceea pierdută care mai erau deschise era cea a Prudenciei Cotes, logodnica lui Pablo Vicario. Ori de cîte ori gemenii treceau pe acolo la ora aceea, mai cu seamă vinerea cînd se duceau la tîrg, intrau să bea cea dintîi cafea a zilei. Împinseră poarta din curte, urmaţi de cîinii care îi recunoscuseră în penumbra zorilor şi-o salutară pe mama Prudenciei Cotes în bucătărie. Cafeaua nu era încă gata.

– O lăsăm pe mai tîrziu, spuse Pablo Vicario, acum sîntem grăbiţi.

– Îmi închipui, băieţii mei, spuse ea: onoarea nu aşteaptă.

Dar oricum aşteptară şi atunci Pedro Vicario a fost cel care s-a gîndit că fratele lui pierdea timpul dinadins. În vreme ce ei îşi beau cafeaua, Prudencia Cotes, în floarea adolescenţei, intră în bucătărie cu un teanc de ziare vechi ca să înteţească focul din vatră. „Ştiam ce aveau de gînd – mi-a spus – şi nu numai că eram de acord, dar nici nu m-aş fi măritat vreodată cu el dacă nu-şi făcea bărbăteşte datoria." Înainte de a ieşi din bucătărie, Pablo Vicario îi luă cîteva ziare şi le dădu fratelui să înfăşoare în ele cuţitele. Prudencia Cotes stătu şi aşteptă în bucătărie pînă i-a văzut dispărînd pe poarta din curte şi a aşteptat mai departe vreme de trei ani, fără o clipă de descurajare, pînă cînd Pablo Vicario a ieşit din închisoare şi i-a devenit soţ pentru toată viaţa.

– Aveţi mare grijă, le spuse.

Astfel încît Clotilde Armenta avea dreptate cînd i se păru că gemenii nu mai erau atît de hotărîți ca înainte și le servi o sticlă de rachiu tare ca focul cu speranța să-i dea gata. „În ziua aceea mi-am dat seama – îmi spuse – de cît de singure sîntem pe lume noi femeile!" Pedro Vicario o rugă să-i împrumute instrumentele de bărbierit ale bărbatului ei și ea îi aduse pămătuful, săpunul, oglinda portabilă și aparatul cu lamă nouă, însă el s-a ras cu cuțitul de înjunghiat. Clotilde Armenta socotea că aceasta a fost culmea bărbăției. „Părea un tip dur de prin filme", mi-a spus. Totuși, el mi-a explicat mai tîrziu, și era adevărat, că la armată învățase să se radă cu briciul și niciodată n-a mai putut face altfel. La rîndul lui fratele se bărbieri mai modest cu aparatul împrumutat de la don Rogelio de la Flor. În cele din urmă își băură sticla în liniște, foarte încet, uitîndu-se cu aerul năuc al celor care n-au

închis un ochi toată noaptea la fereastra cu lumina stinsă de la casa de peste drum, în vreme ce se tot perindau pretinşi clienţi cumpărînd lapte de care n-aveau nevoie şi întrebînd de alimente inexistente, numai pentru a vedea dacă era adevărat că-l aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare.

Fraţii Vicario n-aveau să mai vadă cum se aprinde lumina la fereastra aceea. Santiago Nasar intră la el acasă la patru şi douăzeci, dar n-a trebuit să aprindă lampa ca să ajungă în camera lui pentru că becul de pe scară nu se stingea toată noaptea. Se trînti în pat pe întuneric, cu hainele pe el, căci nu mai avea decît un ceas de dormit, şi aşa l-a găsit Victoria Guzmán cînd a urcat să-l trezească pentru a se duce să-l întîmpine pe episcop. Stătuserăm împreună în casa Mariei Alejandrina Cervantes pînă după ora trei, chiar cînd ea a dat drumul muzicanţilor şi a stins luminile din curtea

unde se dansa, pentru ca mulatrele ei dătătoare de plăcere să se ducă la culcare singure să se odihnească. De trei zile şi trei nopţi lucrau fără răgaz, mai întîi ocupîndu-se în taină de invitaţii de onoare de la nuntă şi apoi dezlănţuindu-se fără nici o stavilă cu noi, cei pe care petrecerea îi lăsase nesatisfăcuţi. María Alejandrina Cervantes, despre care spuneam că avea să doarmă o singură dată, cînd o să moară, a fost femeia cea mai elegantă şi cea mai drăgăstoasă pe care am cunoscut-o în viaţa mea şi cea mai generoasă în pat, însă şi cea mai severă. Se născuse şi crescuse aici, şi aici îşi ducea zilele, într-o casă cu uşile deschise cu mai multe camere de închiriat şi o curte imensă de dans, cu lampioane cumpărate prin bazarele chinezeşti din Panamaribo. Ea a fost cea care a dat gata virginitatea generaţiei mele. Ne-a învăţat mult mai multe decît trebuia să ştim, dar mai cu seamă ne-a învăţat că nu-i pe

lume loc mai trist decît un pat pustiu. Santiago Nasar şi-a pierdut capul de cum a văzut-o prima oară. Eu i-am atras atenţia: „Şoim ce la pasăre măiastră rîvneşti, multe primejdii ai să ocoleşti". Dar el nu m-a ascultat, fascinat de şuierele himerice ale Mariei Alejandrina Cervantes. Ea a fost pasiunea lui nebună, cea care l-a învăţat la cincisprezece ani ce înseamnă lacrimile, pînă cînd Ibrahim Nasar l-a alungat din patul ei cu lovituri de curea şi l-a închis mai bine de un an la *Divinul Chip*. De atunci au rămas legaţi printr-o afecţiune profundă, însă fără tulburarea stîrnită de iubire. Ea îl respecta într-atît încît nu se mai culca cu nimeni dacă el era acolo. În acea ultimă vacanţă ne făcea vînt mai devreme, sub pretextul neverosimil că era obosită, dar lăsa uşa fără zăvorul tras şi o lumină aprinsă pe coridor pentru ca eu să mă întorc în secret.

Santiago Nasar avea un talent aproape magic pentru deghizări, şi distracţia lui preferată era să schimbe identitatea mulatrelor. Scotocea prin dulapurile unora pentru a le travesti pe altele, astfel că pînă la urmă toate ajungeau să se simtă deosebite de ele însele şi la fel cu cele care nu erau. Într-un rînd, una din ele îşi văzu dublura în alta atît de limpede că izbucni în plîns. „Am simţit că ieşisem din oglindă“, spuse. Dar în noaptea aceea, María Alejandrina Cervantes nu-i îngădui lui Santiago Nasar să se distreze pentru ultima oară punînd în joc măiestria-i de magician care transformă totul şi a făcut-o cu pretexte atît de uşuratice că gustul amar al acestei amintiri îi schimbă viaţa. Aşa încît am luat cu noi muzicanţii să facem un tur de serenade şi am continuat petrecerea pe socoteala noastră, în vreme ce gemenii Vicario îl aşteptau pe Santiago Nasar ca să-l omoare. El a fost acela căruia i se

năzări, aproape de ora patru, să ne urcăm pe colina văduvului Xius să le cîntăm tinerilor căsătoriţi.

Nu numai că le-am cîntat pe sub ferestre, ci am şi lansat artificii şi petarde în grădină, dar n-am zărit nici un semn de viaţă în toată vila. Nu ne-a trecut prin cap că înăuntru nu era nimeni, mai ales fiindcă automobilul nou se afla în poartă, cu capota încă strînsă şi cu panglicile de atlaz şi buchetele de flori de lămîiţă din parafină agăţate în timpul petrecerii. Fratele meu Luis Enrique, care pe atunci cînta la ghitară ca un adevărat profesionist, improviză în cinstea mirilor un cîntec plin de subînţelesuri despre căsătorie. Pînă în momentul acela nu plouase. Dimpotrivă, luna plutea în mijlocul cerului şi văzduhul era diafan, iar în adîncul prăpastiei se vedea dîra de lumină de la flăcăraiele din cimitir. De partea cealaltă, se zăreau plantaţiile de bananieri, albăstrii în văpaia lunii,

mlaştinile triste şi, la orizont, linia fosforescentă a Mării Caraibilor. Santiago Nasar arătă o lumină intermitentă în larg şi ne spuse că era sufletul rătăcitor al unei corăbii cu negri care se scufundase cu o încărcătură de sclavi din Senegal în dreptul golfului cel mare de lîngă Cartagena de Indias. Nu era cu putinţă să ne gîndim că ar avea mustrări de conştiinţă, de altfel pe atunci nici nu ştia că efemera viaţă conjugală a Angelei Vicario se sfîrşise cu două ore înainte. Bayardo San Román o dusese acasă la părinţi pe jos pentru ca zgomotul motorului să nu-i trădeze nenorocirea înainte de vreme şi se afla din nou singur şi cu luminile stinse în vila fericită a văduvului Xius.

Cînd am coborît de pe colină, fratele meu ne-a invitat să mîncăm peşte prăjit în birturile din piaţă, dar Santiago Nasar s-a împotrivit, deoarece voia să doarmă un ceas pînă la sosirea episcopului. A

plecat cu Cristo Bedoya de-a lungul fluviului, ocolind barăcile mizere care începeau să se lumineze în portul vechi și, înainte de a da colțul, ne-a făcut cu mîna un semn de rămas bun. A fost ultima oară cînd l-am văzut.

Cristo Bedoya, cu care se înțelesese să se întîlnească mai tîrziu în port, se despărți de el la poarta din spate a casei. Cîinii îl lătrau din obișnuință cînd îl simțeau intrînd, dar el îi liniștea în penumbră zornăindu-și cheile. Victoria Guzmán stătea și păzea ibricul de cafea de pe foc cînd el trecu prin bucătărie.

– Albule, îl chemă, cafeaua e gata îndată.

Santiago Nasar i-a zis că o s-o bea mai tîrziu, și-i ceru s-o cheme pe Divina Flor ca să-i spună să-l trezească la cinci și jumătate și să-i aducă un costum întocmai ca cel pe care îl purta. Îndată ce el a urcat să se culce, Victoria Guzmán a primit mesajul Clotildei Armenta prin

cerşetoare. La cinci şi jumătate ascultă porunca să-l scoale, dar n-o trimise pe Divina Flor, ci urcă ea însăşi în dormitor cu costumul de in, căci nu pierdea nici o ocazie de a-şi feri fata de ghearele boierului.

María Alejandrina Cervantes lăsase poarta casei fără zăvorul pus. M-am despărţit de fratele meu, am străbătut coridorul unde dormeau pisicile mulatrelor, claie peste grămadă printre lalele şi am împins fără să bat uşa dormitorului. Luminile erau stinse, dar de cum am intrat am simţit mirosul de femeie fierbinte şi am văzut ochii de panteră trează strălucind în beznă, iar apoi n-am mai ştiut de mine pînă au început să bată clopotele.

Întorcîndu-se acasă, fratele meu a intrat în prăvălia Clotildei Armenta să cumpere ţigări. Băuse atît de mult, încît amintirile acelei întîlniri au fost întotdeauna foarte confuze, dar n-a uitat în

veci băutura mortală pe care i-o oferi Pedro Vicario. „Era tare ca focul“, mi-a spus. Pablo Vicario, care începuse să ațipească, se deșteptă tresărind cînd îl auzi intrînd, și-i arătă cuțitul.

– Ne ducem să-l omorîm pe Santiago Nasar, îi spuse.

Fratele meu nu-și mai aducea aminte de nimic. „Însă chiar dacă mi-aș fi amintit tot n-aș fi crezut“, mi-a spus în repetate rînduri. „Cui naiba îi putea trece prin cap că gemenii aveau să omoare pe cineva, mai ales cu un cuțit de tăiat porci!“ L-au întrebat apoi unde era Santiago Nasar, căci îi văzuseră împreună pe amîndoi și fratele meu nu-și aminti nici de astă dată ce le-a răspuns. Dar Clotilde Armenta și frații Vicario rămaseră atît de uluiți de răspunsul lui, încît îl consemnară în dosarul de instrucție în declarații date separat. După spusele lor, fratele meu ar fi răspuns: „Santiago Nasar e mort.“ Apoi făcu un

semn de binecuvîntare ca un episcop, se poticni de pragul uşii şi ieşi clătinîndu-se. În mijlocul pieţii se întîlni cu părintele Amador. Se ducea în port în odăjdiile de liturghie urmat de un copil de cor care suna din clopoţel şi de mai multe ajutoare care duceau altarul portativ pentru slujba în aer liber a episcopului. Văzîndu-i trecînd, fraţii Vicario îşi făcură semnul crucii.

Clotilde Armenta îmi povesti că ei îşi pierduseră ultima speranţă cînd parohul trecu prin faţa casei sale fără să se oprească. „M-am gîndit că nu primise mesajul de la mine“, mi-a spus. Totuşi, după mulţi ani, cînd trăia departe de lume în sinistrul sanatoriu de la Calafell, părintele Amador mi-a mărturisit că primise într-adevăr mesajul Clotildei Armenta şi altele şi mai urgente, în vreme ce se pregătea să se ducă în port. „Adevărul e că n-am ştiut ce să fac“, mi-a spus. „Primul lucru care mi-a venit

în minte a fost că nu era de competenţa mea, ci a autorităţii locale, însă mai tîrziu m-am hotărît s-o previn în trecere pe Plácida Linero." Totuşi, cînd a traversat piaţa uitase cu desăvîrşire de povestea asta. „Dumneata trebuie să mă înţelegi, îmi spuse, în ziua aceea nenorocită sosea episcopul." În momentul crimei se simţi atît de disperat şi atît de revoltat împotriva lui însuşi, încît nu i-a trecut altceva prin cap decît să poruncească să se tragă clopotele ca pentru foc.

Fratele meu Luis Enrique intră în casă pe uşa de la bucătărie, pe care mama o lăsa descuiată pentru ca tata să nu ne audă cînd ne întorceam. Se duse la baie înainte de culcare, dar adormi aşezat pe closet şi cînd fratele meu Jaime se sculă să meargă la şcoală îl găsi trîntit cu faţa în jos pe pardoseală, cîntînd în somn. Sora mea, călugăriţa, care nu s-a putut duce să-l întîmpine pe episcop fiindcă se

îmbătase ca un căruţaş, n-a izbutit să-l trezească. „Bătea de cinci cînd m-am dus la baie", mi-a spus. Mai tîrziu, cînd sora mea, Margot, intră să se spele ca să meargă în port, reuşi cu mare greutate să-l ducă în camera lui. Din lumea viselor auzi fără să se trezească primele urlete ale vaporului cu episcopul. Apoi adormi adînc istovit de chef, pînă cînd sora mea, călugăriţa, dădu buzna în dormitor străduindu-se să-şi pună rasa în mare grabă, şi-l trezi cu ţipătu-i de nebună:

– L-au omorît pe Santiago Nasar!

RĂNILE provocate de cuţite au fost doar începutul îngrozitoarei autopsii pe care părintele Carmen Amador s-a văzut obligat s-o facă în absenţa doctorului Dionisio Iguarán. „A fost ca şi cum l-am fi ucis din nou după ce murise“, îmi spuse fostul paroh în izolarea lui de la Calafell. „Dar era ordinul primarului, şi ordinele acelui sălbatic, oricît de prosteşti ar fi fost, trebuiau îndeplinite.“ Nu era chiar aşa. În confuzia acelei zile de luni, absurde, colonelul Aporte avusese o convorbire telegrafică urgentă cu guvernatorul provinciei şi acesta îl autorizase

să ia măsurile preliminarii pînă trimiteau un judecător de instrucție. Primarul care fusese înainte ofițer de armată n-avea nici o experiență în materie de justiție, și era prea înfumurat ca să întrebe pe cineva în cunoștință de cauză de unde trebuia să înceapă. Primul lucru care l-a neliniștit a fost autopsia. Cristo Bedoya, student la medicină, reuși să fie scutit grație prieteniei sale strînse cu Santiago Nasar. Primarul s-a gîndit că trupul putea fi păstrat la rece pînă la întoarcerea doctorului Dionisio Iguarán, dar nu găsi un frigider de mărimea unui om, și singurul potrivit din piață era stricat. Trupul fusese expus în public în mijlocul salonului, întins pe un pat îngust de fier pînă cînd îi făceau un sicriu de om bogat. Aduseseră toate ventilatoarele de prin dormitoare și altele din casele vecine, dar venise atîta lume dornică să-l vadă încît a fost nevoie să se scoată afară mobilele și să se dea jos coliviile agățate

și glastrele cu ferigi și chiar și așa căldura era de nesuportat. Pe deasupra, cîinii întărîtați de mirosul morții sporeau vacarmul îngrozitor. Nu încetaseră să urle de cînd am intrat eu în casă, pe cînd Santiago Nasar agoniza încă în bucătărie și am găsit-o pe Divina Flor plîngînd în hohote și ținîndu-i la distanță cu un drug.

– Ajută-mă, îmi strigă, vor să-i mănînce măruntaiele.

Îi închiserăm în grajd punînd lacăt. Puțin mai tîrziu, Plácida Linero porunci să fie duși într-un loc departe de casă pînă după înmormîntare. Dar către prînz, nimeni nu știe cum, reușiră să scape și năvăliră înnebuniți în casă. Plácida Linero se pierdu cu firea pentru prima oară:

– Cîini nenorociți! strigă. Omorîți-i!

Porunca a fost îndeplinită neîntîrziat și casa se cufundă iar în liniște. Pînă atunci starea trupului nu pricinuise nici

o temere. Fața rămăsese intactă, cu aceeași expresie pe care o avea cînd cînta, și Cristo Bedoya îi pusese la loc măruntaiele și-i înfășurase pîntecele cu o fîșie de pînză. Totuși, către seară, din răni începu să curgă un lichid de culoarea siropului care atrase muștele și o pată vineție îi apăru deasupra gurii și se întinse foarte încet, precum umbra unui nor pe apă, pînă la rădăcina părului. Fața care întotdeauna a fost binevoitoare căpătă o expresie dușmănoasă, și maică-sa i-a acoperit-o cu o batistă. Colonelul Aponte a înțeles atunci că nu se mai putea aștepta și-i ordonă părintelui Amador să facă autopsia. „Ar fi fost mai rău să-l dezgropăm după o săptămînă", spuse. Parohul făcuse studii de medicină și chirurgie la Salamanca, dar intră la seminar fără să-și ia diploma și chiar și primarul știa că autopsia nu avea nici o valoare legală. Cu toate acestea, porunci ca ordinul să fie îndeplinit.

A fost un adevărat masacru, săvîrşit în clădirea şcolii cu ajutorul farmacistului care a făcut însemnările şi al unui student din primul an de medicină aflat aici în vacanţă. N-au avut la dispoziţie decît cîteva instrumente chirurgicale neînsemnate, iar în rest folosiră unelte improvizate. Totuşi, făcînd abstracţie de ciopîrţirea trupului, raportul părintelui Amador părea corect şi judecătorul de instrucţie îl puse în dosar ca piesă folositoare.

Şapte din nenumăratele răni erau mortale. Ficatul era aproape secţionat de două perforaţii profunde pe partea anterioară. Avea patru incizii în stomac, una din ele atît de adîncă încît trecuse dincolo, distrugîndu-i pancreasul. Avea alte şase perforaţii mai mici în colonul transversal şi multiple răni în intestinul subţire. Singura rană de pe spinare, în dreptul celei de a treia vertebre lombare, perforase rinichiul drept. Cavitatea

abdominală era plină de cheaguri de sînge şi din nămolul de conţinut gastric şi materii fecale se ivi o medalie de aur pe care Santiago Nasar o înghiţise la vîrsta de patru ani. Cavitatea toracică prezenta două perforaţii, una în cel de al doilea spaţiu intercostal drept, care îi atinsese plămînul, cealaltă foarte aproape de axila stîngă. Mai avea apoi alte şase răni uşoare pe braţe şi pe mîini şi două tăieturi orizontale: una pe coapsa dreaptă şi cealaltă pe muşchii abdomenului. Avea o împunsătură adîncă în palma mîinii drepte. Raportul spune: „Părea stigmatul lui Cristos răstignit". Masa encefalică era cu şaizeci de grame mai grea decît cea a unui englez normal, şi părintele Amador consemnă în raport că Santiago Nasar avea o inteligenţă superioară şi un viitor strălucit. Totuşi, în nota finală semnala o hipertrofie a ficatului pe care o punea pe seama unei hepatite prost tratate. „Prin urmare, îmi

spuse, nu mai avea oricum decît foarte puțini ani de trăit." Doctorul Dionisio Iguarán, care îl îngrijise într-adevăr pe Santiago Nasar de o hepatită la vîrsta de doisprezece ani, își amintea revoltat de autopsia aceea. „Numai un popă putea fi atît de prost", îmi spuse. „N-a fost niciodată chip să-l fac să priceapă că noi, cei de la tropice, avem ficatul mai mare decît spaniolii". Raportul se încheia cu concluzia că moartea se datora unei hemoragii puternice provocate de oricare dintre cele șapte răni grave.

Ne dădură înapoi un trup de nerecunoscut. Jumătate din craniu fusese distrusă de trepanație și chipul frumos al tînărului pe care moartea îl cruțase începuse să-și piardă identitatea. Pe deasupra, parohul extirpase măruntaiele spintecate, dar neștiind ce să facă în cele din urmă cu ele schiță furios deasupra lor semnul binecuvîntării și le aruncă în găleata de gunoi. Asta i-a dat gata pe

ultimii curioşi de la ferestrele şcolii, studentul îşi pierdu cunoştinţa, iar colonelul Lazáro Aponte, care văzuse şi provocase atîtea masacre de represiune, ajunse să fie şi vegetarian pe lîngă spiritist. Carcasa goală, umplută cu cîrpe şi var nestins şi cusută grosolan cu sfoară de ambalat, era gata să se desfacă în bucăţi atunci cînd l-am pus în sicriul de curînd făcut, capitonat cu mătase. „M-am gîndit că aşa avea să se conserve mai multă vreme", îmi spuse părintele Amador. S-a întîmplat tocmai pe dos: am fost nevoiţi să-l îngropăm în pripă în zori, fiindcă starea în care se afla se degradase într-atît că nu mai era de suportat să fie ţinut în casă.

Se anunţa o zi de marţi sumbră. N-am avut curajul să dorm singur la sfîrşitul acestei zile copleşitoare, şi am încercat poarta casei Mariei Alejandrina Cervantes, sperînd să nu fie zăvorîtă. Lampioanele din copaci erau aprinse şi în

curtea unde se dansa erau mai multe focuri de lemne cu nişte oale uriaşe fumegînde, unde mulatrele îşi vopseau în negru hainele de petrecere. Am găsit-o pe María Alejandrina Cervantes trează ca întotdeauna în zori şi goală cu desăvîrşire, ca întotdeauna cînd în casă nu erau străini. Stătea turceşte în patu-i de regină în fața unui platou fastuos plin cu bunătăți: costițe de vițel, o găină fiartă, spată de porc şi o garnitură de banane şi legume care ar fi ajuns pentru cinci persoane. A mînca fără măsură a fost mereu singurul ei fel de a plînge, şi niciodată n-am văzut-o făcînd aşa ceva cu atîta tristețe. M-am culcat lîngă ea, îmbrăcat, aproape fără să vorbesc, plîngînd şi eu în felul meu. Mă gîndeam la cruzimea destinului lui Santiago Nasar, care îl făcuse să plătească douăzeci de ani de fericire nu numai cu moartea, ci şi cu sfîrtecarea trupului, cu împrăştierea şi nimicirea lui. Am visat că intra în

cameră o femeie cu o copilă în brațe și că aceasta ronțăia pe nerăsuflate boabe de porumb care îi cădeau în sîn pe jumătate mestecate. Femeia îmi spuse: „Așa ronțăie ea, pe apucate, cînd cu nepăsare, cînd cu furie." Pe neașteptate, am simțit degetele înfrigurate descheindu-mi nasturii de la cămașă, și am simțit mirosul primejdios al fiarei iubirii culcate pe spatele meu și am simțit că mă cufundam în desfătarea nisipurilor mișcătoare ale dragostei sale. Dar se opri brusc, tuși de undeva de foarte departe și se desprinse de mine.

– Nu pot, zise, miroși ca el.

Nu numai eu. Totul în ziua aceea continuă să miroasă a Santiago Nasar. Frații Vicario au simțit mirosul în pivnița unde îi închise primarul pînă îi dădea prin cap ce să facă de fapt cu ei. „Oricît mă frecam cu săpun și perie nu puteam scăpa de miros", îmi spuse Pedro Vicario. Nu dormiseră de trei nopți, dar nu puteau

închide ochii, fiindcă îndată ce adormeau săvîrşeau încă o dată crima. Acum, aproape de bătrînețe, încercînd să-mi explice starea lui din ziua aceea nesfîrşită, Pablo Vicario mi-a spus cu naturalețe: „Părea că eram treaz de două ori". Cuvintele acestea m-au făcut să mă gîndesc că tot ce a fost mai greu de îndurat pentru ei în pivniță trebuie să fi fost luciditatea.

Pivnița avea trei metri pe trei, o lucarnă foarte sus, cu zăbrele de fier, o latrină portabilă, un spălător cu ligheanul şi cana respective şi două paturi de cărămidă cu saltele de paie. Colonelul Aponte, din a cărui dispoziție se construise, spunea că n-a existat vreodată o închisoare mai primitoare. Fratele meu Luis Enrique era de aceeaşi părere, pentru că într-o noapte l-au închis din pricina unei încăierări între muzicanți şi primarul s-a milostivit să îngăduie ca una din mulatre să-l însoțească. Poate că

şi fraţii Vicario au crezut la fel la opt dimineaţa, cînd s-au simţit la adăpost de arabi. În momentul acela îi reconforta mîndria de a-şi fi făcut datoria şi singurul lucru care îi nelinişte a era persistenţa mirosului. Cerură apă din belşug, săpun de casă şi perie şi-şi spălară sîngele de pe braţe şi faţă, îşi spălară şi cămăşile, dar nu reuşiră să închidă un ochi. Pedro Vicario mai ceru să i se aducă spălăturile şi diureticele şi un pansament steril ca să-şi schimbe faşa şi a reuşit să urineze de două ori în cursul dimineţii. Totuşi, viaţa îi devenea atît de neîndurat pe măsură ce ziua înainta, încît mirosul trecu pe planul al doilea. La două după-amiaza, cînd zăpuşeala părea că i-ar topi, PedroVicario era atît de obosit că nu putea sta întins pe pat, însă tot oboseala îl împiedica şi să stea în picioare. Durerea de la stinghie îi ajungea pînă la gît, nu mai putu urina şi-l chinui certitudinea îngrozitoare că n-avea să mai

doarmă în tot restul vieţii. „Am stat treaz unsprezece luni“, mi-a spus, iar eu l-am cunoscut destul de bine pentru a-mi da seama că era adevărat. N-a putut mînca de prînz. La rîndul lui, Pablo Vicario gustă cîte ceva din tot ce i-au adus, şi după un sfert de oră îl apucă o diaree pestilenţială. La şase după-amiaza, pe cînd cadavrului lui Santiago Nasar i se făcea autopsia, primarul a fost chemat de urgenţă întrucît Pedro Vicario era încredinţat că fratele lui fusese otrăvit. „Curgea din mine apă – îmi spuse Pablo Vicario – şi nu puteam să ne scoatem din cap ideea că era vorba de o ticăloşie a arabilor.“ Pînă atunci făcuse să dea pe dinafară de două ori latrina portabilă, iar gardianul de servici îl mai dusese de şase ori la closetul primăriei. Acolo a dat peste el colonelul Aponte, în closetul fără uşă, cu puşca gardianului ţintindu-i tîmpla, scoţînd din el apă fără să se oprească, încît s-au gîndit că nu-i deloc

lipsit de noimă să fie vorba de otrăvire. Dar au renunţat imediat la această ipoteză, cînd s-a dovedit că nu băuse decît apă şi nu mîncase decît ceea ce le trimisese Pura Vicario. Cu toate acestea, primarul a rămas atît de impresionat, încît i-a luat pe prizonieri la el acasă, cu o escortă specială, pînă cînd a venit judecătorul de instrucţie şi i-a transferat la penitenciarul din Riohacha.

Teama gemenilor corespundea stării de spirit a oamenilor. Nu era exclusă posibilitatea unor represalii din partea arabilor, însă nimeni, în afară de fraţii Vicario, nu se gîndise la otravă. Se bănuia mai curînd că aşteptau căderea nopţii ca să arunce benzină prin lucarnă şi să le dea foc prizonierilor în pivniţă. Dar era o bănuială neîntemeiată. Arabii alcătuiau o comunitate de imigranţi paşnici, care se stabiliseră la începutul secolului prin satele din Caraibe, chiar şi în cele mai îndepărtate şi sărace şi

rămaseră acolo vînzînd pînză colorată şi mărunţişuri de iarmaroc. Erau uniţi, harnici şi catolici. Se căsătoreau între ei, importau grîu, creşteau miei prin ogradă şi cultivau cimbru şi vinete, iar singura lor patimă de nestăpînit era jocul de cărţi. Cei mai în vîrstă continuau să vorbească araba rustică pe care o aduseseră de pe meleagurile lor, şi au păstrat-o intactă în familie, pînă la a doua generaţie, însă cei din a treia, cu excepţia lui Santiago Nasar, îşi auzeau părinţii vorbind în arabă şi le răspundeau în spaniolă. Astfel încît nu era de conceput că s-au apucat să-şi schimbe brusc spiritul pastoral pentru a răzbuna o moarte de care puteam fi vinovaţi cu toţii. În schimb, nimeni nu s-a gîndit la vreun fel de represalii din partea familiei Plácidei Linero, oameni de vază şi războinici pînă şi-au prăpădit averea, care au zămislit nu puţini bătăuşi de cîrciumă, la adăpostul faimei numelui lor.

Îngrijorat de zvonuri, colonelul Aponte se duse pe rînd pe la toate familiile arabe şi cel puţin de data asta trase o concluzie corectă. Îi găsi descumpăniţi şi trişti, cu însemnele de doliu pe altare, iar unii plîngeau în hohote trîntiţi pe jos, dar nici unul nu avea gînduri de răzbunare. Reacţiile dimineţii apăruseră în focul crimei şi chiar protagoniştii au recunoscut că în nici un caz n-ar fi mers mai departe de o bătaie. Mai mult: Suseme Abdala, venerabila centenară, recomandă fiertura miraculoasă de floarea-suferinţei şi pelin care puse brusc capăt diareii lui Pablo Vicario şi făcu totodată să curgă iar izvorul fratelui său geamăn. Pedro Vicario căzu atunci într-o letargie fără somn, iar fratele tămăduit reuşi să se adîncească în primul lui somn fără remuşcări. Aşa i-a găsit Pura Vicario la ora trei în zorii zilei de marţi, cînd primarul a dus-o să-şi ia rămas bun de la ei.

Plecă toată familia, chiar şi fetele cele mari cu bărbaţii lor, la iniţiativa colonelului Aponte. Plecară fără ca nimeni să-şi dea seama, la adăpostul sfîrşelii generale, în vreme ce singurii supravieţuitori treji din ziua aceea ireparabilă îl înmormîntam pe Santiago Nasar. Plecară pînă cînd spiritele aveau să se liniştească, după cum hotărîse primarul, dar nu s-au mai întors niciodată. Pura Vicario îi înfăşură cu o năframă chipul fetei aduse înapoi pentru ca nimeni să nu-i vadă vînătăile şi o îmbrăcă în roşu aprins ca nimeni să nu-şi imagineze că ar purta doliu după amantul tainic. Înainte de a pleca, îl rugă pe părintele Amador să-i spovedească fiii la închisoare, dar Pedro Vicario s-a împotrivit şi şi-a convins fratele că n-aveau nici un motiv de căinţă. Rămaseră singuri şi în ziua cînd au fost transferaţi la Riohacha erau atît de refăcuţi şi încredinţaţi de dreptatea lor încît n-au vrut să fie scoşi

noaptea, cum se procedase cu familia, ci în plină zi şi cu chipul descoperit. Poncio Vicario, tatăl, muri în scurtă vreme. „L-a dat gata chinul sufletesc“, mi-a spus Angela Vicario. Cînd gemenii au fost achitaţi au rămas în Riohacha, la numai o zi de drum de Manaure, unde se stabilise familia. Acolo a venit Prudencia Cotes să se mărite cu Pablo Vicario, care deprinse meşteşugul de aurar în atelierul părintesc şi ajunse un meşter iscusit. Pedro Vicario, fără iubită şi fără slujbă, intră din nou după trei ani în Forţele Armate, se arătă vrednic mai întîi de gradul de sergent, dar într-o dimineaţă frumoasă patrula lui pătrunse pe teritoriul luptelor de gherilă, intonînd cîntece de bordel şi niciodată nu s-a mai ştiut nimic despre ei.

Pentru marea majoritate a oamenilor, n-a existat decît o singură victimă: Bayardo San Román. Se considera că ceilalţi protagonişti ai tragediei îşi duse-

seră la bun sfîrşit cu demnitate, ba chiar cu o anume măreţie, menirea pe care le-o hărăzise soarta. Santiago Nasar îşi ispăşise vina, fraţii Vicario îşi dovediseră bărbăţia, şi sora înşelată îşi redobîndise cinstea. Singurul care pierduse totul era Bayardo San Román. „Sărmanul Bayardo“, cum a fost pomenit ani de zile. Cu toate acestea, nimeni nu şi-a amintit de el pînă după eclipsa de lună, sîmbăta următoare, cînd văduvul Xius i-a povestit primarului că văzuse o pasăre fosforescentă bătînd din aripi deasupra fostei lui case, şi credea că e sufletul soţiei care îşi cerea înapoi ceea ce fusese al ei. Primarul îşi dădu o palmă peste frunte care n-avea nici o legătură cu viziunea văduvului.

– La naiba! strigă. Am uitat de sărmanul om!

Urcă pe colină cu o patrulă, găsi automobilul decapotabil în faţa vilei şi văzu o lumină singuratică la dormitor, însă

nimeni nu răspunse cînd a bătut şi a strigat. Forţară prin urmare o uşă laterală şi străbătură camerele luminate de sfîrşitul eclipsei. „Totul părea cufundat în apă", îmi povesti primarul. Bayardo San Román zăcea fără cunoştinţă pe pat, aşa cum îl văzuse Pura Vicario în zorii zilei de marţi, cu pantalonii fantezi şi cămaşa de mătase, dar fără pantofi. Pe jos erau sticle goale şi o mulţime nedesfăcute lîngă pat, dar nici urmă de mîncare. „Se afla în ultimul grad de intoxicaţie alcoolică", îmi spuse doctorul Dionisio Iguarán, care i-a dat primele îngrijiri de urgenţă. Îşi veni însă în fire în doar cîteva ceasuri şi, îndată ce-şi recăpătă judecata, îi dădu pe toţi afară din casă cu cele mai alese cuvinte de care a fost în stare.

– Să nu mă reguleze nimeni la cap! spuse. Nici tata, cu fuduliile lui de veteran.

Primarul aduse la cunoştinţă acest episod generalului Petronio San Román,

chiar şi ultimele cuvinte, printr-o telegramă alarmantă. Generalul San Román a ţinut seama întocmai de voinţa fiului său, fiindcă n-a venit după el, ci şi-a expediat soţia cu fetele şi cu încă două femei mai în vîrstă care păreau a fi surorile lui. Veniră cu un cargobot îmbrăcate în doliu mare pentru nenorocirea lui Bayardo San Román şi despletite de durere. Înainte de a păşi pe uscat îşi scoaseră pantofii şi făcură drumul pînă la colină desculţe, în praful arzător al amiezei, smulgîndu-şi părul şi plîngînd cu ţipete atît de sfîşietoare că păreau de bucurie. Eu le-am văzut trecînd din balconul Magdalenei Olivier şi-mi amintesc că mi-a dat prin cap că o asemenea deznădejde se putea afişa numai pentru a ascunde o ruşine şi mai mare.

Colonelul Lázaro Aponte le însoţi la casa de pe colină, iar apoi veni şi doctorul Dionisio Iguarán, călare pe măgarul cu care se ducea la cazuri urgente. Cînd

arşiţa se mai potoli, doi oameni de la primărie îl transportară pînă jos pe Bayardo San Román, într-un hamac agăţat de un par, acoperit pînă peste cap cu o pătură şi cu alaiul de bocitoare. Magdalena Oliver crezu că murise.

– Fir-ar să fie, exclamă, ce nenorocire!

Era din nou beat mort, dar cu greu puteai crede că mai era în viaţă, căci îşi tîrîia pe jos braţul drept şi, îndată ce mama i-l punea la loc în hamac îi aluneca iar, lăsînd o dîră în pulbere de la faleza ce străjuia prăpastia pînă la puntea vaporului. Asta a fost ultima amintire care ne-a rămas de la el: cea de victimă.

Lăsară vila intactă. Fraţii mei şi cu mine ne urcam s-o explorăm, în nopţile de petrecere, cînd veneam în vacanţă şi de fiecare dată găseam tot mai puţine lucruri de valoare în camerele părăsite. O dată am găsit geamantănaşul pe care Angela Vicario i-l ceruse maică-sii în

noaptea nunţii, dar nu i-am dat nici o importanţă. Văzusem înăuntru ceva ce părea a fi strictul necesar pentru igiena şi înfrumuseţarea unei femei, şi i-am aflat adevărata întrebuinţare numai atunci cînd Angela Vicario mi-a povestit, după mulţi ani, despre tertipurile de moaşă pe care i le-au arătat ca să-şi înşele soţul. A fost singura urmă pe care a lăsat-o în căminul ei de femeie căsătorită vreme de cinci ceasuri.

Peste ani de zile, cînd m-am întors să caut ultimele mărturii pentru această cronică, nu mai rămăsese nici măcar o părere din fericirea Yolandei Xius. În ciuda vigilenţei încăpăţînate a colonelului Lázaro Aponte, obiectele au dispărut încetul cu încetul, pînă şi vitrina cu şase oglinzi de sus pînă jos pe care maeştrii cîntăreţi din Mompox fuseseră nevoiţi să o monteze în casă, deoarece nu intra pe uşă. La început, văduvul Xius era fericit gîndindu-se că erau mijloacele postume

ale soţiei spre a-şi recupera ceea ce era al ei. Colonelul Lázaro Aponte îşi bătea joc de el. Dar într-o noapte îi trecu prin minte să facă o şedinţă de spiritism spre a lămuri misterul şi sufletul Yolandei Xius îi confirmă în scris că într-adevăr ea era cea care îşi recupera încet-încet, pentru lăcaşu-i de veci, nimicurile fericirii. Vila începu să se năruie. Automobilul de nuntă se desfăcu în bucăţi în faţa uşii, iar pînă la urmă nu mai rămase decît caroseria ruginită de vremea rea. Ani de-a rîndul nu s-a mai ştiut nimic de proprietar. Există o declaraţie a sa la dosar, dar atît de scurtă şi convenţională că pare improvizată în ultimul moment pentru a îndeplini o formalitate strict necesară. Singura dată cînd am încercat să stau de vorbă cu el, după douăzeci şi trei de ani, m-a primit cu o anume agresivitate şi a refuzat să-mi furnizeze cea mai neînsemnată informaţie care să-mi îngăduie să clarific puţin participarea lui

la dramă. În orice caz, nici măcar părinții lui nu știau despre el mai multe ca noi și nici n-aveau cea mai mică idee de ce venise într-un sat uitat de lume, fără altă intenție mărturisită decît cea de a se căsători cu o fată pe care n-o văzuse în viața lui.

Despre Angela Vicario, în schimb, am avut întotdeauna vești din belșug, care mi-au inspirat o imagine idealizată. Sora mea, călugărița, a bătut o vreme platoul înalt din Guajira, străduindu-se să convertească cei de pe urmă idolatri și se oprea de obicei să stea de vorbă cu ea, în satul pîrjolit de sarea Mării Caraibilor unde mama ei încercase s-o îngroape de vie. „Salutări de la verișoara ta", îmi spunea mereu. Sora mea, Margot, care o vizita și ea în primii ani, mi-a povestit că își cumpăraseră o casă de cărămidă cu o curte foarte mare la răscruce de vînturi, a cărei singură problemă erau nopțile cu maree, căci close-

tele dădeau pe dinafară şi se trezeau dimineaţa cu peştii sărind prin dormitoare. Toţi cei care au văzut-o în vremea aceea spuneau că era mereu dusă pe gînduri şi măiastră la maşina de brodat şi că, prin meşteşugul ei, reuşise să uite.

Mult mai tîrziu, într-o perioadă confuză în care încercam să înţeleg ceva despre mine însumi, vînzînd enciclopedii şi cărţi de medicină prin satele din Guajira, am ajuns întîmplător pe coclaurii aceia locuiţi de indieni. La fereastra unei case ce da spre mare, brodînd la maşină în ceasul cel mai fierbinte de peste zi, stătea o femeie îmbrăcată pe jumătate în doliu, cu ochelari cu ramă de sîrmă şi păr cărunt, uşor îngălbenit, iar deasupra capului ei atîrna o colivie cu un canar ce nu înceta să cînte. Văzînd-o aşa, în cadrul idilic al ferestrei, nu mi-a venit să cred că femeia aceea ar fi cea la care mă gîndeam eu, pentru că nu voiam să admit că viaţa ajunge pînă la urmă să

semene atît de mult cu literatura proastă. Însă era ea: Angela Vicario, după douăzeci de ani de la dramă.

S-a purtat cu mine ca totdeauna, cum faci cu un văr îndepărtat şi mi-a răspuns la întrebări cu foarte multă chibzuinţă şi cu umor. Părea atît de matură şi plină de spirit că-mi venea greu să cred că era aceeaşi. Cel mai mult m-a surprins felul în care ajunsese pînă la urmă să-şi înţeleagă propria viaţă. După cîteva minute, nu mi-a mai părut aşa de îmbătrînită ca la prima vedere, ci aproape la fel de tînără cum mi-o aduceam aminte, fără să aibă însă nimic în comun cu cea pe care o obligaseră să se mărite fără dragoste la douăzeci de ani. Mama ei, care îmbătrînise urît, mă primi ca pe o stafie neplăcută. Refuză să vorbească despre trecut şi am fost nevoit să mă mulţumesc pentru cronica aceasta cu cîteva fraze răzleţe din discuţiile ei cu maica-mea şi cu altele, puţine, recuperate din amintirile

mele. Făcuse imposibilul pentru ca Angela Vicario să moară cu zile, dar chiar fata i-a dejucat planurile, fiindcă n-a făcut niciodată vreun mister din nenorocirea ei. Dimpotrivă. Oricui voia s-o asculte i-o povestea de-a fir a păr, în afară de secretul care n-avea să se lămurească în veci: cine a fost, şi cum şi cînd, adevăratul făptaş al necinstirii ei, căci nimeni n-a crezut că în realitate a fost Santiago Nasar.

Făceau parte din două lumi opuse. Nimeni nu i-a văzut vreodată împreună, şi cu atît mai puţin singuri. Santiago Nasar era prea semeţ ca să se uite la ea. „Proasta de vară-ta“, îmi spunea ori de cîte ori trebuia s-o pomenească. Pe deasupra, cum ziceam noi pe atunci, el era un uliu veşnic în căutare de puicuţe. Umbla singur, ca şi tatăl lui, luînd fecioria oricărei fete care prindea să înflorească pe meleagurile acelea, dar niciodată nu i s-a cunoscut în sat altă

legătură decît cea convenţională cu Flora Miguel şi cea furtunoasă care-l făcuse să-şi piardă minţile, vreme de paisprezece luni, cu María Alejandrina Cervantes. Versiunea cea mai curentă, poate fiindcă era şi cea mai perfidă, era că Angela Vicario proteja pe cineva pe care-l iubea cu adevărat şi alesese numele lui Santiago Nasar pentru că niciodată nu i-ar fi trecut prin minte că fraţii ei ar îndrăzni să facă ceva împotriva lui. Eu însumi am încercat să-i smulg adevărul acesta, cînd am fost la ea în vizită pentru a doua oară, cu toate argumentele mele puse în ordine, dar cînd le-a auzit abia dacă şi-a ridicat privirea de pe broderia la care lucra.

– Nu mai despica atît firul în patru, vere, îmi spuse. A fost el.

Povesti tot restul fără nici o reţinere, pînă şi nenorocirea din noaptea nunţii. Povesti că prietenele o învăţaseră să-şi îmbete soţul în pat, pînă avea să-şi

piardă cunoştinţa, să se arate şi mai ruşinoasă decît era, ca el să stingă lumina, să-şi facă o spălătură zdravănă cu apă de piatră-acră pentru ca să pară fecioară, şi să păteze cearşaful cu mercur roşu spre a-l putea expune a doua zi în curtea ei de proaspăt căsătorită. Doar de două lucruri n-au ţinut seama sfătuitoarele ei: excepţionala rezistenţă la băutură a lui Bayardo San Román, şi cuviinţa neprihănită pe care Angela Vicario o avea ascunsă în prostia-i impusă de prejudecăţi. „N-am făcut nimic din ce mi-au spus, mi-a povestit, deoarece, cu cît mă gîndeam mai mult, cu atît îmi dădeam seama că era o porcărie pe care n-o puteam face nimănui, şi mai ales bietului bărbat care avusese nenorocul să se însoare cu mine." Aşa încît s-a lăsat dezbrăcată fără rezerve în dormitorul luminat, scăpată de toate temerile învăţate care-i distruseră viaţa.

„Mi-a fost foarte uşor, mi-a spus, căci eram hotărîtă să mor."

Într-adevăr, vorbea de nefericirea ei fără nici o sfială, pentru a-şi ascunde cealaltă nefericire, cea veritabilă, care-i mistuia sufletul. Nimeni n-ar fi bănuit măcar, pînă cînd ea s-a hotărît să mi-o spună, că Bayardo San Román a intrat în viaţa ei pentru totdeauna din clipa cînd a adus-o înapoi acasă. A fost o lovitură de graţie. „Dintr-odată, în vreme ce mama s-a apucat să mă bată, am început să-mi aduc aminte de el", mi-a spus. Pumnii o dureau mai puţin fiindcă ştia că erau pentru el. Se gîndi mai departe la el cu o anume uimire faţă de ea însăşi, pe cînd hohotea, trîntită pe canapeaua din sufragerie. „Nu plîngeam din pricina loviturilor, şi nici pentru nimic din tot ce se întîmplase, mi-a spus, plîngeam pentru el." Tot la el se gîndea în vreme ce maică-sa îi punea comprese cu arnică pe faţă şi încă şi mai mult cînd auzi

strigătele din stradă şi clopotele din turn bătînd a foc, iar maică-sa intră să-i spună că acum putea să se culce, căci ce-a fost mai rău trecuse.

De atîta amar de vreme se tot gîndea la el fără nici o speranţă, pînă cînd o dată a trebuit s-o însoţească pe maică-sa la un spital din Riohacha, pentru un control la ochi. Intrară în trecere la Hotelul Portului, pe al cărui proprietar îl cunoşteau şi Pura Vicario ceru un pahar cu apă la restaurant. Stătea şi îl bea, cu spatele la fata ei, cînd aceasta şi-a văzut propriu-i gînd reflectat în oglinzile fără şir din salon. Angela Vicario întoarse capul cu sufletul la gură şi-l văzu trecînd pe lîngă ea fără s-o vadă şi ieşind din hotel. Apoi se uită iar la maică-sa, cu inima zdrobită. Pura Vicario terminase de băut, îşi şterse buzele cu mîneca şi-i zîmbi din dreptul tejghelei cu ochelarii ei noi. În zîmbetul acela, pentru prima oară de cînd se născuse, Angela Vicario o văzu aşa cum

era de fapt: o biată femeie ce-şi consacrase viaţa cultului propriilor cusururi. „La naiba", îşi zise. Era atît de tulburată, că făcu tot drumul de întoarcere cîntînd în gura mare şi se trînti în pat să plîngă trei zile încheiate.

Renăscu. „Eram nebună după el, îmi spuse, nebună de legat." Îi era de ajuns să închidă ochii pentru a-l şi vedea, îl auzea respirînd prin mare, dogoarea trupului lui în pat o trezea în miez de noapte. La sfîrşitul acelei săptămîni, fără să fi avut o clipă de linişte, îi scrise prima scrisoare. A fost un bilet convenţional, în care îi povestea că îl văzuse ieşind din hotel şi că i-ar fi plăcut s-o fi văzut şi el. Aşteptă zadarnic un răspuns. După două luni, istovită de aşteptare, îi trimise altă scrisoare, în acelaşi stil aluziv ca cea dinainte, al cărei unic scop părea a fi cel de a-i reproşa lipsa de curtoazie. Şase luni mai tîrziu îi scrisese

șase scrisori fără răspuns, dar se mulțumi cu certitudinea că el le primea.

Stăpînă pentru întîia oară pe propriu-i destin, Angela Vicario descoperi atunci că ura și iubirea sînt pasiuni reciproce. Cu cît îi trimitea mai multe scrisori, cu atît își ațîța focul patimii, dar și ura pe care o simțea față de maică-sa. „Mi se întorcea stomacul pe dos numai cînd o vedeam, mi-a spus, însă nu puteam s-o văd fără să-mi amintesc de el." Viața ei de soție repudiată continua să fie la fel de simplă ca cea de fată nemăritată, brodînd mereu la mașină cu prietenele, așa cum înainte făcea lalele de pînză și păsări de hîrtie, dar cînd maică-sa se culca rămînea în camera ei scriind scrisori fără viitor pînă în zori. Deveni lucidă, energică, stăpînă pe sine și ajunse iar fecioară numai pentru el, fără să recunoască altă autoritate decît cea proprie, nici altă servitute decît cea a obsesiei sale. A scris timp de o jumătate

de viaţă cîte o scrisoare pe săptămînă. „Uneori nu-mi trecea prin minte ce să-i scriu, îmi spuse prăpădindu-se de rîs, dar mi-era de-ajuns să ştiu că el le primea." La început au fost bilete convenţionale, apoi scrisorele de amantă secretă, răvaşe parfumate de logodnică efemeră, note de afaceri, mărturii de dragoste şi, pînă la urmă, scrisori nedemne de soţie părăsită care îşi născocea boli necruţătoare pentru a-l obliga să se întoarcă. Într-o noapte de bună dispoziţie i se vărsă călimara pe scrisoarea terminată şi ea, în loc să o rupă, îi adăugă un post-scriptum: *Ca dovadă a iubirii pe care ţi-o port îţi trimit lacrimile mele.* La răstimpuri, istovită de plîns, îşi bătea joc de propria-i nebunie. De şase ori fusese schimbată poştăriţa şi de şase ori i-a cîştigat complicitatea. Singurul lucru care nu i-a dat prin minte a fost să renunţe. Cu toate acestea, el părea insensibil la delirul ei. Era ca şi cum ar fi scris nimănui.

Într-o dimineață cu vînt, prin al zecelea an, o trezi certitudinea că el se afla gol în patul ei. Îi scrise atunci o scrisoare înfrigurată de douăzeci de pagini în care slobozi fără pudoare adevărurile amare ce-i apăsau sufletul din noaptea aceea funestă. Îi vorbi de rănile veșnice pe care el i le lăsase în trup, de sarea limbii lui, de dîra de foc a virilității lui africane. I-o dădu poștăriței, care venea vinerile după-amiaza să brodeze împreună și să-i ia scrisorile și rămase încredințată că această ultimă descătușare avea să însemne sfîrșitul agoniei ei. Însă n-a venit nici un răspuns. Și, de atunci încolo, n-a mai fost conștientă de ceea ce scria și nici cui îi scria cu bună știință, dar continuă să scrie fără răgaz vreme de șaptesprezece ani.

Într-o zi de august la amiază, pe cînd broda cu prietenele, simți că cineva se apropia de poartă. N-a trebuit să se uite ca să știe cine era. „Se îngrășase și înce-

pea să-i cadă părul şi avea acum nevoie de ochelari pentru a vedea de aproape“, mi-a spus. „Dar era el, la naiba, era el!“ Se sperie, fiindcă ştia că el o vedea la fel de îmbătrînită cum îl vedea şi ea şi nu credea că el ar avea în suflet tot atîta dragoste ca ea pentru a suporta aceasta. Avea cămaşa udă de sudoare, cum îl văzuse prima oară la chermesă, şi purta aceeaşi centură şi aceleaşi pungi de piele cam descusute, cu garnituri de argint. Bayardo San Román făcu un pas înainte, fără să dea vreo atenţie celorlalte brodeze uluite şi îşi puse pungile pe maşina de cusut.

– Ei bine, spuse, iată-mă!

Avea geamantanul cu lucruri cu gîndul să rămînă şi altul identic cu aproape două mii de scrisori pe care i le scrisese ea. Erau puse în ordine pe date, în pachete legate cu panglici colorate şi toate nedeschise.

ANI în şir n-am mai putut vorbi despre nimic altceva. Purtarea noastră de zi cu zi, guvernată pînă atunci de rutină, începuse să se învîrtească deodată în jurul aceleiaşi dorinţe înfrigurate pe care o simţeam cu toţii. Ne surprindeau cocoşii din zori încercînd să punem în ordine nenumăratele coincidenţe înlănţuite care făcuseră posibil absurdul şi era limpede că n-o făceam pentru a desluşi mistere, ci fiindcă nici unul din noi nu putea să mai trăiască fără să ştie cu exactitate locul şi menirea pe care i le hărăzise fatalitatea.

Mulţi n-au izbutit s-o afle. Cristo Bedoya, care a ajuns un chirurg renumit, nu şi-a putut explica niciodată de ce a cedat impulsului de a aştepta două ceasuri în casa bunicilor, pînă la sosirea episcopului, în loc să se ducă să se odihnească la părinţii lui, care îl aşteptară pînă în zori ca să-l pună în gardă. Dar majoritatea celor care au putut să facă ceva pentru a împiedica săvîrşirea crimei şi totuşi n-au făcut nimic, se consolară cu pretextul că problemele de onoare sînt monopol sacru la care au acces numai eroii dramei. „Onoarea înseamnă iubire", o auzeam pe mama spunînd. Hortensia Baute, a cărei unică participare a constat în faptul că văzuse două cuţite pline de sînge cînd încă nu erau, se simţi atît de zguduită de halucinaţia ei, încît căzu într-o criză de penitenţă şi într-o zi n-a mai putut suporta şi s-a repezit în pielea goală pe stradă. Flora Miguel, logodnica lui Santiago Nasar,

fugi din disperare cu un locotenent din trupele de frontieră, care o obligă să se prostitueze printre muncitorii de pe plantațiile de cauciuc din Vichada. Aura Villeros, moașa care ajutase să vină pe lume trei generații, suferi un spasm al vezicii cînd află vestea și pînă în ziua morții a avut nevoie de sondă pentru a urina. Don Rogelio de la Flor, bărbatul cumsecade al Clotildei Armenta, care era un miracol de vitalitate la optzeci și șase de ani, s-a ridicat pentru ultima oară pentru a vedea cum îl sfîrtecau pe Santiago Nasar în poarta încuiată a propriei lui case și n-a supraviețuit șocului. Plácida Linero încuiase poarta în ultima clipă, dar se dezvinovăți la timp: „Am încuiat-o pentru că Divina Flor mi-a jurat că-l văzuse pe băiatul meu intrînd în casă, îmi povesti, și nu era adevărat." În schimb nu și-a iertat niciodată că putuse confunda prevestirea minunată a copacilor cu cea nefastă a păsărilor și

căpătă primejdiosul nărav al acelor vremuri de a mesteca semințe de cardamom.

La douăsprezece zile după crimă, judecătorul care instrumenta dosarul găsi un sat de oameni înnebuniți, de parcă erau jupuiți de vii. În sordidul birou din scînduri de la Palatul Municipal, bînd cești de cafea cu rom de trestie pentru a alunga halucinațiile stîrnite de căldură, a fost nevoit să ceară trupe de întărire spre a stăpîni mulțimea care năvălea să facă declarații fără a fi chemată, dornică să-și etaleze propria-i importanță în dramă. Își luase diploma de curînd și încă mai purta costumul de postav negru al Facultății de Drept și inelul de aur cu emblema promoției sale și avea fumurile și lirismul începătorului fericit. Dar nu i-am aflat niciodată numele. Tot ce știm despre caracterul lui am aflat din dosarul de instrucție, pe care numeroase persoane m-au ajutat

să-l caut, după douăzeci de ani de la săvîrşirea crimei, în Palatul de Justiţie din Riohacha. Nu exista nici o clasificare în arhive şi dosarele de peste un secol zăceau la grămadă pe pardoseala decrepitului edificiu colonial care fusese timp de două zile cartierul general al lui Francis Drake. Parterul se inunda ori de cîte ori creştea mareea şi volumele hărtănite pluteau prin birourile pustii. Eu însumi am explorat adesea, cu apa pînă la glezne, balta aceea de cauze pierdute, şi numai întîmplarea mi-a îngăduit să salvez după cinci ani de căutări vreo trei sute douăzeci şi două de file scăpate din cele peste cinci sute pe care trebuia să le fi avut dosarul.

Numele judecătorului nu apărea pe nicăieri, dar este evident că era un om copleşit de pasiunea literaturii. Citise fără nici o îndoială clasicii spanioli şi cîţiva dintre cei latini şi-l cunoştea foarte bine pe Nietzsche, autorul la modă

printre magistrații din vremea lui. Însemnările marginale, și nu doar din pricina culorii cernelii, păreau scrise cu sînge. Era atît de descumpănit de enigma pe care i-o rezervase soarta, încît de multe ori se lăsă furat de divagații lirice nepotrivite cu rigoarea profesiunii sale. Și, mai ales, nu i se păru niciodată drept ca viața să se folosească de atîtea intervenții ale hazardului interzise literaturii, pentru a se înfăptui fără opreliști o moarte atît de anunțată.

Totuși, ceea ce-l neliniștise cel mai mult la sfîrșitul strădaniei lui excesive a fost faptul că nu găsise un singur indiciu, oricît de neverosimil, că Santiago Nasar ar fi fost cu adevărat făptașul. Prietenele Angelei Vicario, cele care îi fuseseră complice la înșelătorie, povestiră vreme îndelungată că ea le împărtășise secretul încă dinainte de nuntă, însă nu le dezvăluise nici un nume. La anchetă declarară: „Ne-a spus minunea,

dar nu și sfîntul." Angela Vicario, la rîndul ei, a rămas pe aceeași poziție. Cînd judecătorul de instrucție a întrebat-o în felul său ocolit dacă știa cine era răposatul Santiago Nasar, ea i-a răspuns impasibilă:

– A fost făptașul.

Așa a fost consemnat la dosar, însă fără nici o altă precizare despre împrejurări și nici despre loc. În cursul procesului, care n-a durat decît trei zile, avocatul părții civile a insistat asupra netemeiniciei acestei acuzații. Perplexitatea judecătorului de instrucție în fața lipsei de dovezi împotriva lui Santiago Nasar era atît de mare, încît uneori dezamăgirea părea a influența munca sa rodnică. La pagina 416, scrise cu mîna lui și cu cerneala roșie luată de la spițer, o cugetare marginală: *Dați-mi o prejudecată și voi mișca lumea din loc.* Sub această parafrază născută din descurajare, cu linii inspirate și cu aceeași

cerneală de sînge, desenă o inimă străpunsă de o săgeată. Pentru el, ca și pentru prietenii apropiați ai lui Santiago Nasar, însăși comportarea acestuia din ultimele sale ceasuri a fost o dovadă nedezmințită de nevinovăție.

Într-adevăr, în dimineața zilei morții, Santiago Nasar nu avusese nici o clipă de șovăială, deși știa prea bine care ar fi fost prețul pentru ofensa pe care i-o imputau. Cunoștea latura fățarnică a lumii din jur și trebuia să știe că firea simplă a gemenilor nu era capabilă să facă față batjocurii. Nimeni nu-l cunoștea foarte bine pe Bayardo San Román, dar Santiago Nasar îl cunoștea îndeajuns ca să-și dea seama că, dincolo de aerele sale de om de lume, era ca oricare altul, prizonierul prejudecăților mediului din care provenea. Așadar nepăsarea lui deliberată a fost de-a dreptul sinucigașă. Pe deasupra, cînd a aflat în sfîrșit, în ultima clipă, că frații

Vicario îl aşteptau să-l omoare, reacţia lui n-a fost stîrnită de panică, aşa cum s-a tot spus, ci mai curînd de nedumerire ştiindu-se nevinovat.

Impresia mea personală este că a murit fără să-şi înţeleagă moartea. După ce i-a făgăduit surorii mele, Margot, că va veni să mănînce la noi acasă, a plecat cu Cristo Bedoya de braţ de-a lungul cheiului şi amîndoi păreau atît de nepăsători încît creară iluzii false. „Mergeau atît de veseli, îmi spuse Meme Loaiza, că i-am mulţumit Domnului crezînd că lucrurile se aranjaseră." De bună seamă, nu toată lumea îl îndrăgea atît de mult pe Santiago Nasar. Polo Carrillo, proprietarul centralei electrice, socotea că seninătatea lui nu era rodul nevinovăţiei, ci al cinismului. „Credea că banii îl făceau să fie de neatins", îmi spuse. Fausta López, nevasta lui, comentă: „Ca toţi turcii". Indalecio Pardo tocmai trecuse pe la prăvălia Clotildei Armenta şi

gemenii îi spuseseră că, îndată ce va pleca episcopul, aveau să-l omoare pe Santiago Nasar. A crezut, ca atîția alții, că erau aiureli de lunatici, dar Clotilde Armenta l-a făcut să-și dea seama că era adevărat și l-a rugat să se ducă după Santiago Nasar ca să-l prevină.

– Nu te mai obosi, îi zise Pedro Vicario, oricum e ca și mort.

Era o provocare prea evidentă. Gemenii știau de legăturile lui Indalecio Pardo cu Santiago Nasar și trebuie să se fi gîndit că era omul potrivit pentru a împiedica crima, fără ca ei să rămînă de rușine. Însă Indalecio Pardo l-a văzut pe Santiago Nasar la braț cu Cristo Bedoya, printre grupurile care plecau din port, și nu s-a încumetat să-l prevină. „M-am pierdut cu firea“, mi-a spus. I-a bătut pe umăr pe amîndoi și i-a lăsat să-și vadă de drum. Ei abia dacă îl luară în seamă, fiindcă erau mai departe adînciți în socotitul cheltuielilor de la nuntă.

Lumea se împrăştia spre piaţă în aceeaşi direcţie ca ei. Mulţimea era compactă, dar Escolástica Cisneros a avut impresia că cei doi prieteni mergeau în mijlocul oamenilor fără greutate, într-un cerc gol, deoarece toţi ştiau că Santiago Nasar avea să moară şi nu îndrăzneau să-l atingă. Cristo Bedoya îşi amintea că aveau faţă de ei o comportare bizară. „Ne priveau de parcă am fi avut faţa vopsită“, mi-a spus. Sara Noriega îşi deschise magazinul de pantofi chiar în momentul în care treceau ei şi se sperie de paloarea lui Santiago Nasar. Însă el o linişti.

– Închipuieşte-ţi, dragă Sara, îi spusese din mers, cu mahmureala asta!

Celeste Dangond stătea în pijama în uşa casei sale, rîzînd de cei care se îmbrăcaseră de sărbătoare ca să-l salute pe episcop şi-l invită pe Santiago Nasar la o cafea. „L-am poftit ca să cîştig timp să mă gîndesc ce-i de făcut“, mi-a spus.

Dar Santiago Nasar i-a răspuns că era grăbit să-şi schimbe hainele ca să meargă să ia micul dejun cu sora mea. „M-am lăsat păgubaşă – mi-a explicat Celeste Dangond – căci dintr-o dată mi s-a părut că nu puteau să-l omoare din moment ce era aşa de sigur în legătură cu ce avea să facă." Yamil Shaium a fost singurul care a făcut ce-şi pusese în gînd. Imediat ce a aflat zvonul, a ieşit în uşa prăvăliei lui de ţesături şi l-a aşteptat pe Santiago Nasar ca să-l prevină. Era unul din ultimii arabi care veniseră cu Ibrahim Nasar, i-a fost partener la jocul de cărţi pînă la moarte şi continua să fie sfetnicul de nădejde al familiei. Nimeni nu avea atîta autoritate ca el pentru a vorbi cu Santiago Nasar. Totuşi, se gîndea că, dacă zvonul era neîntemeiat, avea să-l alarmeze degeaba, şi preferă să se consulte mai întîi cu Cristo Bedoya în eventualitatea că acesta era mai bine informat. Cînd îl văzu trecînd îl chemă.

Cristo Bedoya îl bătu uşor pe spinare pe Santiago Nasar, odată ajunşi în colţul pieţei şi răspunse chemării lui Yamil Shaium.

– Ne vedem sîmbătă, îi spuse.

Santiago Nasar nu-i răspunse, ci i se adresă în arabă lui Yamil Shaium, iar acesta îi răspunse tot în arabă, strîmbîndu-se de rîs. „Era un joc de cuvinte cu care ne amuzam mereu", îmi spuse Yamil Shaium. Fără a se opri, Santiago Nasar le făcu amîndurora un semn de rămas bun cu mîna şi dădu colţul pieţei. A fost ultima oară cînd l-au văzut.

Cristo Bedoya nici n-apucă să asculte ştirea dată de Yamil Shaium că ieşi ca din puşcă din prăvălie ca să-l ajungă din urmă pe Santiago Nasar. Îl văzuse dînd colţul, dar nu-l găsi printre grupurile care începeau să se risipească în piaţă. Mai multe persoane pe care le întrebă despre el i-au dat acelaşi răspuns:

– Tocmai v-am văzut împreună.

I se păru cu neputință să fi ajuns atît de repede la el acasă, dar oricum se duse să întrebe de el, căci găsi poarta din față fără zăvorul tras și întredeschisă. Intră fără să vadă hîrtia de pe jos și traversă salonul în penumbră, încercînd să nu facă zgomot, fiindcă era încă prea devreme pentru vizite, dar cîinii se agitară în fundul curții și-i ținură calea. Îi liniști zornăind cheile, cum învățase de la stăpînul lor și merse mai departe înconjurat de ei pînă în bucătărie. Pe coridor dădu față în față cu Divina Flor care ducea o găleată cu apă și o cîrpă să spele pardoseala din salon. Ea îl asigură că Santiago Nasar nu se întorsese. Victoria Guzmán tocmai pusese la cuptor iepurii cînd el intră în bucătărie. Ea înțelese imediat. „Era cu sufletul la gură", îmi spuse. Cristo Bedoya o întrebă dacă Santiago Nasar era în casă, iar ea îi răspunsese cu prefăcută candoare că nici n-apucase încă să se culce.

– E foarte serios, îi spuse Cristo Bedoya. Îl caută ca să-l omoare.

Victoriei Guzmán îi pieri candoarea.

– Băieţii aceia, sărmanii, nu omoară pe nimeni, zise.

– Stau şi beau întruna de sîmbătă, spuse Cristo Bedoya.

– Tocmai de aceea, răspunse ea: nu-i pe lume beţivan care să-şi mănînce rahatul.

Cristo Bedoya se întoarse în salon, unde Divina Flor tocmai deschisese ferestrele. „Bineînţeles că nu ploua", îmi spusese Cristo Bedoya. „Abia se făcuse şapte şi prin ferestre pătrundea un soare auriu." O mai întrebă o dată pe Divina Flor dacă era sigură că Santiago Nasar nu intrase pe uşa de la salon. Ea n-a mai fost atunci atît de sigură ca prima oară. O întrebă de Plácida Linero şi ea îi răspunse că îi dusese acum o clipă cafeaua şi i-o lăsase pe noptieră, dar nu o trezise. Aşa făcea întotdeauna: avea să

se scoale la șapte, avea să-și bea cafeaua și să coboare ca să dea instrucțiuni pentru prînz. Cristo Bedoya își privi ceasul: era șase și cincizeci și șase. Urcă atunci la etaj spre a se încredința că Santiago Nasar nu se întorsese.

Ușa camerei lui era închisă pe dinăuntru, pentru că Santiago Nasar ieșise prin dormitorul maică-si. Cristo Bedoya nu numai că știa casa ca pe a lui, ci se și bucura de atîta încredere din partea familiei încît împinse ușa camerei Plácidei Linero pentru a trece pe acolo spre dormitorul alăturat. Un mănunchi de raze pline de pulbere intra prin lucarnă și frumoasa femeie adormită în hamac, pe spate, cu mîna de mireasă pe obraz, avea un aspect ireal. „A fost ca o nălucă“, îmi spuse Cristo Bedoya. O contemplă o clipă, fascinat de frumusețea ei și apoi străbătu dormitorul în liniște, trecu prin dreptul băii și intră în dormitorul lui Santiago Nasar. Patul era neatins și pe

fotoliu se afla costumul de călărie călcat cu mare grijă şi, deasupra costumului, pălăria de călăreţ, iar pe jos stăteau cizmele alături de pinteni. Pe noptieră, ceasul de mînă al lui Santiago Nasar arăta şase şi cincizeci şi opt. „Pe neaşteptate mi-a trecut prin minte că ieşise din nou, înarmat“, îmi spuse Cristo Bedoya. Însă găsi revolverul în sertarul de la noptieră. „Niciodată nu trăsesem cu o armă, îmi spuse Cristo Bedoya, dar m-am hotărît să iau revolverul să i-l duc lui Santiago Nasar.“ Şi l-a pus în centură pe sub cămaşă şi numai după crimă şi-a dat seama că nu era încărcat. Plácida Linero apăru în uşă cu ceaşca de cafea în mînă în momentul în care el închidea sertarul.

– Doamne Dumnezeule, exclamă ea, ce tare m-ai speriat!

Cristo Bedoya se sperie şi el. O văzu în plină lumină, cu un capot brodat cu ciocîrlii aurite şi părul răsculat şi farmecul

pierise. Explică puțin cam confuz că intrase să-l caute pe Santiago Nasar.

– S-a dus să-l întîmpine pe episcop, spuse Plácida Linero.

– Episcopul nici nu s-a oprit, zise el.

– Bănuiam eu, răspunse ea. E un ticălos fără pereche.

Nu mai spuse nimic, fiindcă în momentul acela și-a dat seama că Cristo Bedoya nu știa ce să mai facă. „Nădăjduiesc că Domnul m-a iertat, îmi spuse Plácida Linero, dar l-am văzut atît de tulburat că dintr-o dată mi-a trecut prin minte că intrase să fure.“ L-a întrebat ce-a pățit. Cristo Bedoya era conștient că se află într-o situație care dă de bănuit, dar n-a avut curajul să-i dezvăluie adevărul.

– N-am închis ochii nici măcar un minut, îi răspunse.

Și plecă fără alte explicații. „În orice caz, mi-a spus, ea își imagina mereu că lumea o fura“. În piață se întîlni cu părintele Amador care se întorcea la

biserică ducînd ornamentele slujbei care nu avusese loc, dar nu i se păru c-ar fi putut face pentru Santiago Nasar nimic altceva decît poate să-i salveze sufletul. Se ducea iar înspre port cînd se auzi strigat din prăvălia Clotildei Armenta. Pedro Vicario stătea în uşă, livid şi cu părul vîlvoi, cu cămaşa desfăcută şi mînecile suflecate pînă la cot şi cu cuţitul grosolan pe care el însuşi îl făcuse dintr-o pînză de ferăstrău. Atitudinea lui era prea insolentă pentru a fi întîmplătoare, totuşi n-a fost singura şi nici cea mai vădită din cele pe care le-a adoptat în ultimele minute ca să nu fie lăsat să săvîrşească crima.

– Cristóbal, strigă, spune-i lui Santiago Nasar că îl aşteptăm aici ca să-l omorîm.

Cristo Bedoya i-ar fi făcut hatîrul să-l oprească. „Dacă aş fi ştiut să trag cu pistolul, Santiago Nasar ar mai fi în viaţă", mi-a spus. Însă pînă şi ideea de a trage îl tulbură, după toate cîte auzise spunîn-

du-se despre puterea devastatoare a unui glonţ blindat.

– Te previn că are un Magnum în stare să străpungă un motor, strigă.

Pedro Vicario ştia că nu era adevărat. „Nu era niciodată înarmat dacă nu purta costumul de călărit", mi-a spus. Dar oricum prevăzuse c-ar putea fi înarmat cînd luase hotărîrea de a spăla onoarea surorii lui.

– Morţii nu trag cu arma, strigă.

Pablo Vicario se ivi atunci în uşă. Era la fel de palid ca fratele lui şi avea haina de la nuntă, iar în mînă cuţitul înfăşurat în ziar. „Dacă n-ar fi fost amănuntele astea – îmi spuse Cristo Bedoya – n-aş fi ştiut niciodată cine anume era fiecare." Clotilde Armenta apăru în spatele lui Pablo Vicario şi-i strigă lui Cristo Bedoya să se grăbească, fiindcă în satul ăsta de poponari numai un bărbat ca el putea împiedica tragedia.

Tot ce a urmat din clipa aceea e de domeniul public. Lumea care se întorcea din port, alertată de strigăte, începu să năvălească în piaţă ca să asiste la crimă. Cristo Bedoya întrebă mai mulţi cunoscuţi despre Santiago Nasar, dar nimeni nu-l văzuse. La club se întîlni în prag cu colonelul Lázaro Aponte şi îi povesti ce se întîmplase în prăvălia Clotildei Armenta.

– Nu se poate, spuse colonelul Aponte, pentru că eu i-am trimis să se culce.

– Dar tocmai i-am văzut cu un cuţit de tăiat porci, zise Cristo Bedoya.

– Nu se poate, fiindcă eu le-am luat cuţitele înainte de a-i trimite să se culce, spuse primarul. I-ai văzut pesemne înainte de asta.

– I-am văzut acum două minute şi fiecare avea un cuţit de tăiat porci, răspunse Cristo Bedoya.

– La naiba, zise primarul, atunci înseamnă că s-au întors cu altele!

Făgădui să se ocupe de treaba asta imediat, dar intră la club ca să confirme o întîlnire pentru o partidă de domino de diseară şi cînd a ieşit de acolo crima fusese înfăptuită. Cristo Bedoya făcu atunci singura-i greşeală fatală: crezu că Santiago Nasar se hotărîse în ultimul moment să vină la noi acasă pentru gustare înainte de a se schimba de haine şi a pornit să-l caute. A grăbit pasul de-a lungul fluviului, întrebîndu-i pe toţi care-i ieşeau în cale dacă nu l-au văzut, dar nimeni nu-l văzuse. Nu se alarmă, căci mai erau şi alte drumuri către casa noastră. Próspera Arango, fata venită din inima ţării, îl imploră să facă ceva pentru tatăl ei care trăgea să moară lîngă gardul casei lor, imun la binecuvîntarea grabnică a episcopului. „Eu îl văzusem cînd am trecut pe acolo, îmi spuse sora mea, Margot, şi avea deja faţă de mort." Cristo Bedoya zăbovi patru minute să vadă ce era cu bolnavul şi promise că se

întoarce mai tîrziu pentru a-i da primele îngrijiri, dar mai pierdu încă trei minute ajutînd-o pe Próspera Arango să-l ducă la el în cameră. Cînd ieşi iar, auzi strigăte îndepărtate şi i se păru că distinge zgomot de petarde dinspre piaţă. Încercă s-o ia la fugă, dar îl împiedică revolverul vîrît la cingătoare. Cînd dădu ultimul colţ, o recunoscu din spate pe mama care-şi ducea băiatul cel mai mic aproape trăgîndu-l de mînă.

– Luisa Santiaga, îi strigă, unde este finul dumitale?

Mama se întoarse anevoie cu faţa scăldată în lacrimi.

– Ah, băiatule, i-a răspuns, se spune că l-au omorît!

Era adevărat. În vreme ce Cristo Bedoya îl căuta, Santiago Nasar intrase în casa Florei Miguel, logodnica lui, chiar la răspîntia unde el l-a văzut pentru ultima oară. „Nu mi-a trecut prin minte că ar putea fi acolo, mi-a spus,

fiindcă cei din casa aceea nu se sculau niciodată înainte de prînz.“ Era un zvon răspîndit că întreaga familie dormea pînă la douăsprezece din porunca lui Nahir Miguel, bărbatul înțelept al comunității. „De asta Flora Miguel, care nu mai era chiar în prima tinerețe, se păstra proaspătă ca un trandafir“, susține Mercedes. În realitate, deși casa le rămînea încuiată pînă foarte tîrziu, ca multe altele, erau oameni harnici și se sculau devreme. Părinții lui Santiago Nasar și ai Florei Miguel se înțeleseseră să-i căsătorească. Santiago Nasar acceptă înțelegerea în plină adolescență și era decis să o respecte, poate pentru că avea despre căsătorie aceeași concepție utilitară ca și tatăl lui. Flora Miguel, la rîndul ei, se bucura de o anume frumusețe florală, dar era lipsită de farmec și de minte și fusese nașă la nunțile fetelor din toată generația ei, așa încît pentru ea înțelegerea a fost o soluție providențială.

Logodna lor era simplă, fără vizite protocolare şi fără zbucium sentimental. Nunta, amînată în mai multe rînduri, fusese stabilită, în sfîrşit, pentru Crăciun.

Flora Miguel se trezi în lunea aceea odată cu primele şuierături ale vaporului episcopului şi foarte curînd află că gemenii Vicario stăteau să-l aştepte pe Santiago Nasar ca să-l omoare. Surorii mele, călugăriţa, singura care a vorbit cu ea după nenorocire, i-a zis că nici nu-şi amintea măcar cine i-o spusese. „Ştiu doar că la şase dimineaţa toată lumea aflase", i-a spus. Totuşi, i se păru de neconceput ca pe Santiago Nasar să-l fi omorît cineva, dar în schimb i se năzări că aveau să-l însoare cu forţa cu Angela Vicario, ca să-i salveze onoarea. Suferi o criză de umilinţă. Pe cînd jumătate de sat îl aştepta pe episcop, ea stătea în camera ei, plîngînd de furie şi făcînd ordine în sipetul cu scrisorile pe care Santiago Nasar i le trimisese pe vremea liceului.

Ori de cîte ori trecea prin dreptul casei Florei Miguel, chiar dacă nu era nimeni înăuntru, Santiago Nasar zgîria cu cheile plasa de sîrmă de la ferestre. În ziua aceea de luni ea îl aştepta cu sipetul cu scrisori în poală. Santiago Nasar n-o putea vedea din stradă, însă ea l-a văzut apropiindu-se prin plasa de sîrmă înainte ca el s-o zgîrie cu cheile.

– Intră, îi spuse.

Nimeni, nici măcar un doctor, nu intrase în casa aceea la şapte fără un sfert dimineaţa. Santiago Nasar tocmai îl lăsase pe Cristo Bedoya în prăvălia lui Yamil Shaium şi era atîta lume în piaţă cu ochii pe el încît părea de necrezut ca nimeni să nu-l fi văzut intrînd în casa logodnicei. Judecătorul de instrucţie căută măcar un singur om care să-l fi văzut şi a făcut-o la fel de stăruitor ca şi mine, dar n-a fost posibil să-l găsească. La pagina 382 a dosarului scrise altă cugetare cu cerneală roşie: *Fatalitatea ne*

face invizibili. De fapt, Santiago Nasar intră pe poarta mare, în văzul tuturor și fără a face nimic pentru a nu fi văzut. Flora Miguel îl aștepta în salon, verde la față de mînie, îmbrăcată cu una din rochiile cu volane pleoștite, pe care le purta de obicei la ocazii deosebite, și-i puse sipetul în mîini.

– Ia-l de aici, îi spuse. Și deie Domnul să te omoare!

Santiago Nasar rămase atît de uluit, încît sipetul îi căzu din mîini, iar scrisorile lui de dragoste se risipiră pe jos. Încercă s-o ajungă din urmă pe Flora Miguel, dar ea intră în dormitor, închise ușa și trase zăvorul. Bătu de mai multe ori și o strigă cu o voce prea ridicată pentru ceasul acela, așa încît toată familia veni în fugă alarmată. Cu toții, rude de sînge și prin alianță, cu mic cu mare, erau peste paisprezece persoane. Ultimul care și-a făcut apariția a fost Nahir Miguel, tatăl, cu barba-i roșie și burnusul

de beduin adus de pe meleagurile sale şi pe care îl purta întotdeauna în casă. Eu l-am văzut de multe ori, era uriaş şi solemn, dar cel mai tare mă impresiona la el strălucirea autorității.

– Flora! Deschide uşa! strigă în limba lui.

Intră în dormitorul fetei, în vreme ce familia îl contempla îngîndurată pe Santiago Nasar. Stătea în genunchi în salon, adunînd scrisorile de pe jos şi punîndu-le în sipet. „Părea că face penitență", mi-au spus. Nahir Miguel ieşi după cîteva minute din cameră, făcu un semn cu mîna şi familia întreagă dispăru.

Continuă să-i vorbească în arabă lui Santiago Nasar. „Din primul moment mi-am dat seama că n-avea habar despre ce îi spuneam", mi-a zis. L-a întrebat atunci în secret dacă ştia că frații Vicario îl caută să-l omoare. „Se făcu palid şi se pierdu într-atît cu firea încît nu era cu putință să cred că se prefăcea", mi-a

mărturisit. Avu aceeaşi impresie, că starea lui nu se datora atît fricii cît nedumeririi.

–Tu trebuie să ştii dacă au dreptate sau nu, i-a zis. Însă în orice caz acum nu mai ai decît două căi: ori te ascunzi aici, unde eşti ca la tine acasă, ori ieşi afară cu puşca mea.

– Nu înţeleg nimic, la naiba! spuse Santiago Nasar.

A fost tot ce-a apucat să spună şi o făcu în spaniolă. „Părea o curcă plouată“, mi-a zis Nahir Miguel. A fost nevoit să-i ia sipetul din mîini fiindcă el nu ştia unde să-l pună pentru a putea deschide uşa.

– Vor fi doi contra unu, îl avertiză.

Santiago Nasar plecă. Oamenii se îngrămădiseră în piaţă ca în zilele de paradă. Îl văzură cu toţii ieşind şi înţeleseră cu toţii că aflase că aveau să-l omoare, şi era atît de tulburat încît nu-şi mai găsea drumul spre casă. Se zice că cineva strigă de la un balcon: „Nu pe

acolo, turcule, ci prin portul vechi." Santiago Nasar căută vocea. Yamil Shaium îi strigă să intre în prăvălia lui şi se duse să-şi ia puşca de vînătoare, dar nu-şi aduse aminte unde ascunsese cartuşele. Din toate părţile începură să-l strige şi Santiago Nasar se răsuci de mai multe ori în dreapta şi în stînga, năucit de atîtea strigăte în acelaşi timp. Era limpede că se îndrepta spre poarta din spate a casei lui, dar trebuie să-şi fi adus brusc aminte că era deschisă poarta din faţă.

– Uite-l că vine, spuse Pedro Vicario.

Amîndoi fraţii îl văzură în acelaşi timp. Pablo Vicario îşi scoase haina, o puse pe scaun şi dezveli cuţitul în formă de iatagan. Înainte de a părăsi prăvălia, fără să vorbească, îşi făcură amîndoi semnul crucii. Atunci Clotilde Armenta îl prinse pe Pedro Vicario de cămaşă şi-i strigă lui Santiago Nasar să fugă pentru că aveau să-l omoare. A fost un ţipăt atît de năprasnic că le stinse pe celelalte. „La

început se sperie – îmi spuse Clotilde Armenta – fiindcă nu ştia cine îl striga şi nici de unde anume." În secunda aceea a văzut-o pe ea, l-a văzut şi pe Pedro Vicario, care o trînti la pămînt dintr-un brînci, şi-şi ajunse din urmă fratele. Santiago Nasar se afla la mai puţin de cincizeci de metri de casa lui şi fugi spre poarta cea mare.

Cu cinci minute mai devreme, în bucătărie, Victoria Guzmán îi povestise Plácidei Linero ceea ce toată lumea ştia. Plácida Linero era o femeie cu nervii tari, aşa încît n-a lăsat să i se vadă nici un semn de alarmă. O întrebă pe Victoria Guzmán dacă îi spusese ceva fiului ei şi ea minţi cu bună ştiinţă răspunzîndu-i că nu aflase încă nimic cînd el coborîse să-şi bea cafeaua. În salon, spălînd mai departe pardoseala, Divina Flor văzu în acelaşi timp că Santiago Nasar intră pe poarta dinspre piaţă şi urcă pe scara de vapor ce ducea la dor-

mitoare. „A fost o viziune limpede", îmi povesti Divina Flor. „Avea costumul alb şi ceva în mînă pe care nu l-am putut vedea bine, dar mi s-a părut un buchet de trandafiri." Aşa încît atunci cînd Plácida Linero întrebă de el, Divina Flor o linişti.

– A urcat în dormitor acum un minut – i-a spus.

Plácida Linero văzu atunci hîrtia de pe jos, dar nu-i trecu prin minte s-o ridice, şi a aflat ce scria pe ea numai cînd cineva i-o arătă mai tîrziu în vacarmul tragediei. Prin poarta întredeschisă i-a văzut pe fraţii Vicario care veneau în goană spre casă, cu cuţitele scoase. Din locul unde se afla ea îi putea vedea pe cei doi, însă nu izbutea să-l vadă pe fiul ei, care fugea din direcţia opusă către poartă. „Am crezut că voiau să intre ca să-l omoare în casă", mi-a spus. Atunci dădu fuga la poartă şi o închise dintr-o izbitură. Tocmai trăgea zăvorul cînd auzi

strigătele lui Santiago Nasar şi auzi pumnii de groază care loveau în poartă, dar crezu că el era sus, insultîndu-i pe fraţii Vicario din balconul dormitorului. Urcă în grabă să-i vină în ajutor.

Santiago Nasar mai avea nevoie doar de cîteva secunde ca să intre cînd poarta se închise. Apucă să bată de mai multe ori cu pumnii şi imediat se întoarse pentru a-şi înfrunta duşmanii cu mîinile goale. „M-am speriat cînd l-am văzut din faţă, mi-a spus Pedro Vicario, căci mi s-a părut de două ori mai mare decît era în realitate." Santiago Nasar ridică mîna ca să pareze prima lovitură a lui Pedro Vicario, care îl ataca din dreapta cu cuţitul cel lung.

– Feciori de curvă! strigă.

Cuţitul îi străpunse palma dreaptă şi apoi i se afundă pînă în plăsele în coaste. Auziră cu toţii strigătu-i de durere.

– Vai, mamă!

Pedro Vicario trase afară cuţitul cu mîna-i necruţătoare de parlagiu şi-i dădu a doua lovitură aproape în acelaşi loc. „Ciudat, cuţitul ieşea din rană curat“, declară Pedro Vicario judecătorului de instrucţie. „Îl lovisem de cel puţin trei ori şi nu era nici o picătură de sînge.“ Santiago Nasar se răsuci cu braţele încrucişate pe pîntec după cea de a treia lovitură, scoase un muget ca de viţel şi încercă să le întoarcă spatele. Pablo Vicario, care se afla în stînga lui cu cuţitul ca un iatagan, îi dădu atunci singura lovitură în spinare şi un şuvoi de sînge ţîşni cu putere udîndu-i cămaşa. „Miroseam ca el“, mi-a spus. Rănit de moarte de trei ori, Santiago Nasar se întoarse iar cu faţa spre ei, şi se sprijini cu spatele de poarta mamei lui, fără cea mai mică împotrivire, ca şi cum ar fi vrut doar să-i ajute să-l omoare odată, înjunghiindu-l şi pe partea asta. „N-a mai strigat“, spuse Pedro Vicario

judecătorului de instrucţie. „Dimpotrivă, mi s-a părut că rîdea.“ Atunci continuară amîndoi să-l înjunghie rezemat de poartă, cu lovituri uşoare, date cînd de unul cînd de celălalt, plutind în alinătura strălucitoare pe care o aflară dincolo de frică. Nu auziră ţipetele satului întreg înspăimîntat de crima săvîrşită. „Mă simţeam ca atunci cînd călăreşti în goană“, declară Pedro Vicario. Dar amîndoi se treziră brusc la realitate, pentru că erau epuizaţi, şi totuşi li se părea că Santiago Nasar n-avea să se prăbuşească în veci. „La naiba, vere – îmi spuse Pablo Vicario –, nu-ţi închipui cît de greu este să omori un om!“ Încercînd să-l răpună pentru totdeauna, Pedro Vicario îi căută inima, dar i-o căută aproape la subsuoară, unde o au porcii. De fapt Santiago Nasar nu se prăbuşea deoarece chiar ei îl susţineau cu lovituri de cuţit proptit de poartă. Disperat, Pablo Vicario îi dădu o lovi-

tură orizontală în pîntece, şi toate intestinele îi ţîşniră ca într-o explozie. Pedro Vicario se pregătea să facă la fel, dar mîna i se răsuci de oroare şi îi dădu o tăietură rătăcită în coapsă. Santiago Nasar mai rămase încă o clipă rezemat de poartă, pînă cînd îşi văzu măruntaiele pe pămînt, curate şi albastre, şi căzu în genunchi.

După ce l-a căutat strigîndu-l prin camere, pe cînd auzea fără să ştie de unde alte strigăte care nu erau ale ei, Plácida Linero se duse la fereastra ce da spre piaţă şi-i văzu pe fraţii Vicario fugind spre biserică. Erau urmăriţi îndeaproape de Yamil Shaium, cu puşca de vînat tigrii, şi de alţi arabi fără arme, iar Plácida Linero se gîndi că primejdia trecuse. Ieşi apoi pe balconul de la dormitor, şi-l văzu pe Santiago Nasar în dreptul porţii, cu faţa în ţărînă chinuindu-se să se ridice din propriul său sînge. Se îndreptă pe jumătate, aplecîndu-se

într-o parte, şi începu să meargă în stare de transă, ţinîndu-şi cu mîinile măruntaiele ce atîrnau.

A mers mai bine de o sută de metri pentru a face înconjurul casei şi a intrat pe uşa de la bucătărie. Mai avea încă suficientă luciditate ca să nu meargă pe stradă, ceea ce ar fi însemnat un ocol, şi intră prin casa vecină. Poncho Lanao, nevastă-sa şi cei cinci copii ai lor habar n-aveau de ceea ce tocmai se petrecuse la douăzeci de paşi de poarta lor. „Am auzit strigătele, mi-a spus soţia lui, dar am crezut că era petrecerea în cinstea episcopului.“ Se pregăteau să-şi ia micul dejun cînd îl văzură intrînd pe Santiago Nasar, plin de sînge, ducîndu-şi în mîini măruntaiele ca pe un ciorchine. Poncho Lanao mi-a spus: „Ceea ce n-am putut uita în veci a fost mirosul îngrozitor de rahat.“ Însă Argénida Lanao, fata cea mai mare, povesti că Santiago Nasar mergea mîndru ca totdeauna, măsurîn-

du-și bine pașii, și chipul său sarazin cu cîrlionții răsculați era mai frumos ca niciodată. Trecînd prin dreptul mesei le zîmbi, și continuă să meargă prin dormitoare pînă la ieșirea din spatele casei. „Am rămas încremeniți de groază“, îmi spuse Argénida Lanao.

Mătușa mea, Wenefrida Márquez, curăța un hering în curtea casei sale, dincolo de fluviu, și-l văzu coborînd scările cheiului vechi, căutîndu-și cu pas hotărît drumul către casă.

– Santiago, băiatule, îi strigă, ce-i cu tine?

Santiago Nasar o recunoscu.

– M-au omorît, mătușă Wene, spuse.

Se poticni de ultima treaptă, dar se îndreptă imediat. „A avut chiar grijă să-și scuture țărîna de pe măruntaie“, îmi spuse mătușa Wene. Apoi intră în casa lui pe poarta din spate, care era deschisă de la ora șase, și se prăbuși cu fața în jos în bucătărie.